

Nők aránya a parlamentekben

Mik lehetnek a különbségek okai?

2014.07.15.

ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEKCIÓ
POLITIKATUDOMÁNY TAGOZAT

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
2. Elméleti rész	5
2.1 A női képviselet dióhéjban.....	7
2.2 Választási rendszer hatása a női politikai részvételre	9
2.3 'Ballot structure' és a női képviselet	10
2.3.1 Candidate Ballot	12
2.3.2 Preference ballot	13
2.3.3 Dual Ballot.....	15
2.3.4 Party Ballot	15
2.4. Kvótarendszer	16
2.4.1 Kvótatörvények bevezetése körüli viták	17
2.4.2 Pártkvóták – Önkéntes kvóták.....	19
2.4.3 Jogi (törvényi) kvóta.....	20
2.4.4 Kvóta alkalmazásával járó folyamatok	20
2.5 Összegzés.....	21
3. Koncepcionális keretek	23
3.1 Módszertan	23
3.2 Adatok.....	24
3.2.1 Változók operacionalizálása	25
4. Az elmélet alkalmazása a gyakorlatban	27
4.1 Szavazási struktúra („ballot structure”) hatása a nők parlamenti arányára	27
4.2 A kvóták hatása a nők politikai részvételére az Európai Unió 28 parlamentjében	28
4.3 Az önkéntes kvóták hatása a nők részvételére az egyes parlamenti frakcióban.....	32
4.3.1 Pártcsaládok és a kvóta kapcsolata	34
4.4 Összegzés.....	35
Konklúzió.....	37
Irodalomjegyzék	39
Offline	39
Online	41
Függelék.....	43
A 3. Fejezethez tartozó függelékek	43
A 4. Fejezethez tartozó függelékek	44

Bevezetés

Annak ellenére, hogy a társadalomban a férfi-nő arány megközelítőleg egyenlő, a nők politikai alulreprezentáltsága mind a mai napig erőteljesen érvényesül, s ez elmondható a világ szinte minden részéről (GeoHive [2014]). A kvótaszabályozások nemek közötti alapvető kérdéseket érintenek a demokratikus és feminista elméletekben is (Dahlerup [2006]), amiknek lényege éppen abban áll, hogy növeljék ezáltal a nők politikai szférában való megjelenését. Az elmúlt évtizedek ilyen irányú mozgalmi, melyek a női esélyegyenlőséget zászlajukra tűzték, bizonyos eredményeket fel tudtak mutatni a nők politikai részvételével kapcsolatban. A női esélyegyenlőséggel foglalkozó szakirodalom a kvótaszabályozáson túl más intézményi változóknak is tulajdonít olyan hatásokat, amelyek pozitívan befolyásolhatják a nők helyzetét a politikai szférában. A választási rendszer mellett a szavazati struktúra („ballot structure”) magyarázó erejét emelném ki a nők politikai részvételére. Ezen intézkedéseknek a nők parlamenti arányának növelésében játszott szerepét mutatom be. A jelen dolgozat **intézményközpontú magyarázatokat** kínál, és nem foglalkozik kulturális magyarázatokkal.

Az elmúlt évtizedekben ugyan emelkedett a női politikusok részvétele a parlamentekben, a globális átlag (21,8 százalék)¹ a nemzeti parlamentekben² a nők által birtokolt helyek számát tekintve még mindig elmarad a társadalomban elfoglalt arányához képest (Inter-Parliamentary Union). Ez a kirívó aránybeli eltérés, amely a nők politikai életben és a társadalomban betöltött szerepük között figyelhető meg, felveti a témával való foglalkozás létjogosultságát. A **kritikus tömeg elmélete** szerint, ha a nők politikai részvételi aránya eléri az úgynevezett kritikus tömeg arányát, amely egy 30 százalék küszöböt jelent, akkor képesek a nők a politikai napirend megváltoztatására. Addig egyszerűen nincsenek olyan számban vagy arányban a parlamentekben, ami miatt szinte láthatatlan a jelenlétük. Ez az arány, amely felett elmondható, hogy a nők megfelelő arányban vannak ahhoz, hogy új ügyekre (issue) világítsanak rá (Dahlerup [1988]). A kritikus tömeg a nukleáris fizikából átvett fogalom (Dahlerup nevéhez köthető), amelyet társadalmi jelenségek szemléltetésére szokták használni. Arra utal, hogy bizonyos eredmények eléréséhez az eszközök egy meghatározott (számszerű) mennyiségére van szükség, majd ennek elérésekor ugrásszerűen javul az eredményesség, és végül egy önfenntartó láncreakciót indít el (B. Kelemen [2010]:3).

A dolgozatom tárgyának választott női részvétel igencsak aktuális téma, mivel a nők

¹ A nők globális átlag a nemzeti parlamentek alsó házában 22,2%: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

² A parlament alsóházában és felsőházában együtt számolva: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

munkaerő-piaci részvételének az elmúlt 20 évben történő nagymértékű és tartós emelkedése ellenére a „gyengébbik nemnek”³ nem sikerült megvalósítani hasonló szintű részvételt a politikai térben. Munkám során éppen ezért azt vizsgálom, hogy a politikai szféra legfőbb döntéshozói intézményét – a nemzeti parlamenteket – illetően mik azok a tényezők, amelyek befolyásolják a nők parlamenti létszámát.⁴

Kutatásomban, az Európai Unió 28 országában követem végig ezt a folyamatot. Kézenfekvőnek találtam dolgozatom keretét az Európai Uniót választani, mivel ez egy olyan közös platformot teremt, ahol ezek a vizsgált országok érintkeznek. Ezenkívül az Unióban részt vevő államokra olyan közös normák, jogszabályok érvényesek, amelyekben a női képviselet, mint érték jelenik meg. Azt gondolom, hogy érdekes következtetéseket fog a dolgozat eredményezni, hiszen az országok különbözősége és hasonlósága mindenképpen egy jó összehasonlítási alapot nyújt. Ez alatt a kvóták, a választási rendszerek használatában és a szavazólap szerkezetében (szavazási struktúra) meglévő különbözőségeket, illetve hasonlóságokat értem. Az EU-ban több olyan ország van, ahol a kvótarendszer igen komoly eredményeket ért el és ezek a többi európai uniós ország előtt sikeres példaként felmutathatóak. Ennek érdekében a nemzeti parlamentek alsó házának vizsgálatán keresztül mutatom be a kvóták, illetve az egyéb intézményi változók eredményességét a női képviseletre, valamint azoknak a nemi egyenlőtlenség megoldásában játszott szerepét.

A nemi kvóták használatának elterjedése, mint a női politikai részvétel és képviselet növelésének eszköze, egy meghatározó momentum volt a nemi esélyegyenlőség kapcsán. A választási kvóták népszerű módjává váltak annak, hogy javítsák a nők belépését az irányító testületekbe és a világ országainak mintegy fele ma már használ valamilyen típusú kvótaszabályozást a nemzeti parlamentjeik tagjainak megválasztása során (Dahlerup [2005]). Ki kell hangsúlyoznom, hogy a különböző kvóták közül én elsősorban csak a nemi, valamint a politikai kvótákra térek ki dolgozatomban, és annak hatásait elemzem. Ezután az általam vizsgált országokban, használt nemi kvótákra összeponosítok. A kvótáknál az önkéntes (pártok által alkalmazott) és a törvényi (általában választási törvényben bevezetett) kvótatípusokat veszem górcső alá.

A kvóták bevezetésének meglehetősen ellentmondásos kérdése erősen polarizálja a közvéleményt. Az egyes országok parlamentjében a nők arányát vizsgálva, illetve a kvóták és

³ Hozzátevé, hogy a politikai részvételre vonatkozó adat valóban azt hivatott bizonyítani, hogy a női nem a politikai szférában valóban a gyengébbik nemnek számít.

⁴ Itt felhívnom a figyelmet arra, hogy jelen dolgozat valamelyest épít egy előző, saját dolgozatomra a kvóták tekintetében. Ugyanakkor most több a vizsgálatom 28 országra terjed ki és más szempontok kapnak hangsúlyt a kvóták mellett.

az egyéb intézményi változók hatását elemezve bemutatom, hogy ezek hogyan befolyásolják a nők képviseletet mind az egyes pártok parlamenti frakciójában mind az egyes országok parlamentjének alsó házában. Azért döntöttem úgy, hogy csak alsóház nemi összetételét vizsgálom, mert vannak olyan országok, ahová a felsőházba nem az állampolgárok választják a képviselőket, az alsóházakban pedig mindenhova.⁵ Azonfelül az eltérő logika miatt a felsőházak véleményem szerint összehasonlíthatatlanok. Azt gondolom, hogy célszerű a kvóták bevezetésétől kezdve tanulmányozni a pártok, illetve országok kvótaszabályozásait. A munkám – az összes országban – a nők parlamenti arányát az egyes országok legutolsó országgyűlési választásai óta eltelt időszakra koncentrál. A női politikai részvételre kihelyezett figyelem és a dolgozat terjedelmi korlátai miatt a vizsgált pártok és történelmük részletesebb bemutatására jelent dolgozatban nem kerül sor. Fontosnak tartom már itt a dolgozat elején kijelenteni, hogy nemi kvótákat nagyobb valószínűséggel fogadnak el egy adott országban, ha a társadalomban már létezik egy attitűd, ami elfogadó a nők politikai részvételével szemben.

Ami a dolgozat strukturálását illeti, legelőször bemutatom a kontextust a szakirodalom alapján, majd ismertetem a hipotézisem. Ezek után az elméleti fejezetben munkám szakirodalmi vonatkozását, annak releváns elemeit fogom előtérbe állítani, valamint egy rövid történeti áttekintést is fogok tenni, ami által még inkább érthetővé válik témám aktualitása. A dolgozatban ezt követően fogom bemutatni a kutatásomat, amely tulajdonképpen két különálló elemzésből áll össze. Az egyik elemzésben az elemzés egysége maga az ország, a másikon pedig az egyes parlamenti frakciók. Munkám zárásaként olyan gondolatokat kívánok megfogalmazni, amelyek a jövőre nézve fontos tartalommal bírnak, valamint a hipotézisemre vonatkozó konklúziót is ebben a fázisban fogom megtenni.

Dolgozatomban arra vállalkozok, hogy a következő kutatási kérdésre adjak választ: ***melyek azok az intézményi változók (kvóták és szavazati struktúra), amelyek a leginkább befolyásolják a nők parlamentben elfoglalt arányát?***

2. Elméleti rész

Véleményem szerint az elmúlt évek folyamán a női egyenjogúság területén a fejlődés egyre jobban megmutatkozik az Európai Unióban, tehát kézen fogható az európai uniós országok vizsgálata. Ugyanakkor az egyes országok különbözőképpen teljesítenek, van, amelyik sokkal

⁵ Norris a következő tanulmányában: Norris, Pippa (2003) Electoral Engineering: Voting Choices and Political Behaviour, Cambridge, Cambridge University Press, a parlamentek vizsgálatakor csak az alsó házakat nézte meg, hasonló okokból visszamenőleg.

előrehaladottabb ebben a témában, és van, amelyik az EU átlag alatt szerepel ezen a téren.

Ahogy a bevezetésben már említettem intézményi magyarázókkal kívánom a női politikai részvételre ható tényezőket feltárni és bemutatni. Általában a legtöbb ember eszébe a kvóták jutnak először, amikor a női képviselő helyzetének a megváltoztatásáról van szó. Ugyanakkor nem szabad arról megfeledkezni, más intézményi változók is szerepet játszanak a női politikai egyenlőség kérdésében és nem csak a kvóták bevezetése jelenthetik az egyetlen utat a nők parlamenti arányának a növelésében. Hiszen a választási rendszer, illetve azon belül a szavazati struktúra (szavazólap struktúra) képes befolyásolni a nők részvételét a politikában, azáltal, hogy a választók döntési vagy választási lehetőségeit korlátozzák. Másfelől ezeknek az intézményi eszközöknek az egyes formái a női jelöltek parlamentbe jutásnak lehetőségét jelentősen mérsékelheti. A választási rendszer esetében a szakirodalom többsége azt szokta kiemelni, hogy az arányos választási rendszer jobban elősegíti a női politikai részvételt, mint a többségi rendszer. Ez a tudományos irányzat nagyon jól fel van dolgozva a szakirodalomban, emiatt dolgozatomban erre kevesebb hangsúlyt fektetek és a szavazati struktúra ('ballot structure') témakörét hoznám be a női politikai részvétellel foglalkozó szakirodalomba. Jelenleg kevés figyelem irányul a szavazati struktúra vagy mechanizmus és a nemi egyenlőtlenség közötti kapcsolat vizsgálatára (Norris [2003], Farrell-McAllister [2003]), Fortin-Rittberger-Rittberger [2008]), emiatt dolgozatomnak nagy hozzáadott értéke lesz a gender szakirodalomban. A 'ballot structure' egyes elemei a női jelöltek esetében fontos szerepet játszanak, mégis az ezzel foglalkozók kevés figyelmet szánnak ennek és nem igazán tulajdonítanak neki jelentőséget.

A nemi kvóták használata - minthogy növeljék velük a női politikai képviselőt - a XX. század végétől kezdett el terjedni (Davidson-Schmich [2006]). Érdekes és nagyon összetett kérdés, hogy a kvóták valóban érdemi hatással voltak a nők helyzetének a javulásában és segítettek a nőknek bejutniuk a parlamentekbe? A pártok önkéntesen is jelölnének nőket, ha nem alkalmaznának kvótákat vagy nem lenne rájuk is nézve kötelező, törvényi kvótaszabályozás? Bizonyos országok, főként észak-európai államok esetében valóban azt láthatjuk, hogy a kvóták sikeresek voltak abból a szempontból, hogy elindítottak egy láncreakciót. Természetesen ebből nem derül ki, hogy mennyire ültethető át ez az összes országra és a kvóták mennyire országspecifikusak. A kvótáknak a hosszú távú eredményeit nehéz megjósolni, illetve nem könnyű általános tételeket megfogalmazni, mivel a kvóták bevezetése mellett számos olyan egyéb tényező van, amely közrejátszik (politikai kultúra, társadalom befogadóképessége stb.) a nemi esélyegyenlőség kérdésében. Dánia kiváló példa arra, hogy a kvóták a kezdeti szakaszban játszanak nagy szerepet abban, hogy a nők

parlamenti aránya emelkedjen és egy idő után akár el is lehet törölni a szabályozást, mert a folyamat beindul, öngerjesztővé válik és nincs szükség ehhez hasonló külső eszközökre.⁶

Még mindig vitatott kérdés, hogy egyáltalán miért van szükség több nőre és milyen képviseleti formák segítik elő a nők politikai életben való előmozdulását. Pitkin az egyik leghíresebb művében arról értekezik, hogy nincs közös megegyezés a képviselet lényegét tekintve, illetve abban, hogy mi az igazságos (,fair‘) képviselet (Pitkin [1967]).

Összefoglalóan azt szeretném kiemelni, hogy a választási rendszer, illetve azon belül a szavazati struktúra és kvóták hatékony eszköznek bizonyulnak-e a női képviselet szempontjából nézve az Európai Unió 28 országában? Hipotézisemben annak igazolására teszek kísérletet, hogy:

- 1) *az arányos választási rendszer mellett a preferenciális⁷ és a duális szavazási mechanizmus az, ami jobban elősegíti a női politikai részvételt, mert ezek kedvezőbb körülményeket teremtenek a női jelöltek parlamenti bejutásában.*⁸
- 2) *a kvóták bevezetése, legyen az önkéntes vagy törvényi kvóta mindenképpen az egyenlőség irányába tereli a női képviseletet.* Ugyanakkor úgy gondolom, hogy a kvóták önmagukban nem garantálják, és nem hozzák meg a női esélyegyenlőséget, hanem **más egyéb folyamatokkal kell, hogy társuljanak.**

2.1 A női képviselet dióhéjban

A női választójog történetéhez kapcsolódó szakirodalom többnyire három szakaszt különböztet meg: az első szakaszban a női választójog kiharcolása folyik, a másodikban a választójog már formálisan érvényesül, és a harmadik szakaszban merül fel, hogy a politikai szabadságot tartalmilag is garantálni kell (Ilonszki [2007]:9). A politikai szabadság tartalmi garantálása alatt azt kell érteni, hogy ebben a szakaszban jelent meg az az igény, hogy a nemi alapú politikai diszkrimináció ellen ténylegesen kell valamit cselekedni. Ebben a fázisban jutnak el a nők oda, hogy a politikai rajtvonalhoz állhatnak, és ez eredményezi végül a kvótaszabályozás bevezetésének igényét. Fontos megjegyezni, hogy az a folyamat, ami az

⁶ A dán Socialistisk Folkeparti 40%-os kvótát vezetett be 1977-ben, majd 1996-ban törölték. A Socialdemokratiet párt 1983-ban vezetett be 40%-os kvótát, amit 1996-ban eltörölték. 1988 és 1990 között volt törvényi jelöltkvóta a parlamenti és helyi választásokra is: <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=63>

⁷ Amikor is párton belül megjelenik a verseny a jelöltek között. Feltéve, hogy a választók nőket akarnak képviselőnek.

⁸ Külön az arányos választási rendszerrel, mint magyarázó változóval nem foglalkozom, mivel a gender-szakirodalomban több tanulmány és kutató is írt ennek előnyeiről. Emiatt az arányos választásnak a női esélyegyenlőségre ható pozitív kapcsolatát eleve feltételezem.

első két fázist magában foglalja, jelentős késéssel jelent meg a nők esetében. Hiszen néhány olyan ország, amelyről mostani tapasztalataink alapján azt gondolnánk, hogy élén járnak a női egyenjogúságban, nem mindig büszkélkedhettek ezzel. Svájcban például a nők teljes szavazati joga csak a XX. század második felében valósult meg.

Hosszú folyamat előzte meg azt az törekvést, hogy bizonyos országok különböző - a női esélyegyenlőséget támogató - intézkedéseket hoztak meg, és ennek egyik módja a kvóták bevezetése és alkalmazása volt. A nemi egyenlőtlenségnek a pozitív irányban történő megváltoztatása minden országban más előzményekre vezethető vissza. Azonban néhány általánosságot ki lehet emelni. Elsősorban az történt, hogy az idő előre haladtával változtak a politikai eszmék és előtérbe kerültek Európában a politikai egyenlőség értékei, amely a női politikai részvételt is kiemelte. Felébredt az igény arra, hogy a nők egyenlő politikai részvétele a rendszer legitimációjának fontos elemét kell képezze. A politikai rendszertipológia klasszikusainál, például Lijphartnál a női képviselők aránya az egyes országokban önálló mérőszámává vált annak illusztrálására, hogy az adott politikai rendszer mennyire képes integrálni a kisebbségeket és megvalósítani a képviseletiséget (Ilonszki [2007]:10). Egyes válságövezetekben a kvóta bevezetésével a törvényalkotó éppen azt ismerte el, hogy a kvóta, mint eszköz alkalmazásával reméli megoldani a fennálló politikai konfliktust, és a diszkrimináció egyéb formáinak felszámolását is elkezdi. Többek között ez az elgondolás volt a kvóták bevezetésének hátterében például Bosznia-Hercegovinában, Macedóniában. Mindenképpen ki kell emelni azt is, hogy ezekben az országokban a rendszer szintű változtatást a politikai vezetés kezdeményezte és nem beszélhetünk egy általános társadalmi törekvéstről (Ilonszki [2007]:10). Azt láthatjuk, hogy a nemi egyenlőtlenség csökkentése nem egy alulról, a nép felől érkező igény volt, amelyet az állam kielégített, hanem egy a felülről érkező kikényszerítő akarat eredménye volt. Felmerül az a kérdés ebben az esetben, hogy ha a végeredmény a női esélyegyenlőség elérése, akkor a hozzá vezető úton vajon számít, hogy ezek a törekvések egy *top-down* folyamat vagy *bottom-up* folyamat eredményeképpen születnek meg? Ilyen módon ez felfogható egy mesterség esélyegyenlősítésnek is.

A szakirodalom szerint a parlamenti képviselők összetételét számos tényező befolyásolja. Norris és Lovenduski (1995) megközelítését alkalmazva úgy tűnik, hogy a keresleti és kínálati oldal egyaránt fontos szerepet játszik és mindkét oldal változtatása szükséges ahhoz, hogy valódi eredményt érhessünk el a nők parlamenti számának növelésében (Ilonszki [2007]:11). A kínálat ebben az esetben arra vonatkozik, hogy a potenciális jelölteknek legyen lehetősége az indulásra, a kereslet pedig arra, hogy a pártok,

amelyek a jelöltek szelekcióját végzik, fókuszáljanak – jobban – a női jelöltek kiválasztására is (Ilonszki [2007]:11). A kínálat esetében a társadalmi körülmények és feltételek javításával lehet elérni, hogy a női jelölteknek nagyobb esélye legyen az indulásra, illetve majd a bejutásra is. Ez utóbbi területen merülhetnek fel olyan intézményi változások, mint a dolgozatomban vizsgált kvóták használata. Ezen kívül az sem mindegy ezen az oldalon, hogy milyen adottságokkal rendelkezik az ország, úgymint az adott országban használt kvótaszabályozás, illetve szavazati struktúra.

Azonban a kvóták használata önmagában nem képes megváltoztatni a parlamenti képviselők arányát, más egyéb intézkedések is szükségesek, amelyekkel együtt járulnak hozzá a sikerhez. Az elsődleges feltétel a rekrutációs környezet megteremtése, amely a társadalom magas befogadóképességét jelzi és egy nyitott, egyenlőséget preferáló politikai kultúrát takar. Egy ilyen mozgástér elengedhetetlen ahhoz, hogy a női esélyegyenlőség pozitív irányba haladhasson (Ilonszki [2007]:12).

2.2 Választási rendszer hatása a női politikai részvételre

A választási rendszer egyrészt a konkrét választási eljárásokat (választás lebonyolításának szabályozásai), másrészt a szavazatok mandátummá alakítására vonatkozó előírásokat foglalja magába (Gallai-Török [2005:433]. Ennek értelmében elemzésre kerül az általam vizsgált (28) *európai uniós országban* működő szavazati struktúrák, illetve a választási rendszerek.

A választási rendszerek országspecifikusak, ugyanakkor ezektől a nemzeti sajátosságoktól eltekintve két nagy, illetve további egy kategóriába sorolhatjuk őket. A két alaptípus egyikét a többségi rendszerek (SMD: Single-Member Direct System), míg a másik csoportot a különböző arányos választási rendszerek (PR: Proportional Representation) alkotják (Gallai-Török [2005:435]). A harmadik típus, ennek a két választási rendszernek a keveréke, amelyet vegyes választási rendszernek neveznek.

A női politikai részvétellel foglalkozó szakirodalom egy része a női részvételt intézményi tényezőkkel magyarázza. Eszerint valamilyen mértékű reláció van egy adott ország választási rendszere és a női képviselet között (Davidson-Schmich [2006]). Ez azt jelenti, hogy egy adott országban használt választási rendszernek valamilyen hatása van a női képviseletre, illetve annak eredményességére. Például a többségi rendszer összehasonlítva az arányossal, sokkal inkább megnehezíti a női jelöltek számára, hogy választhatóak legyenek, mert csak egy nyertes pályázó lehet egy választói kerületben (Davidson-Schmich [2006]). Az arányos választási rendszer nagy választókerületekkel elősegíti a női képviselet növekedését.

Fejlett vagy protestáns országok jobban elfogadják a nők politikai szerepvállalását, mint más országok (Davidson-Schmich [2006]). Miközben a többségi rendszer nehezebbé teszi a nők számára, hogy választva legyenek (mivel csak egy jelölt lehet győztes kerületenként), addig az arányos választási rendszer egy pozitív összegű játékra ad lehetőséget, mert mindkét férfi és női jelölt is tud nyerni ugyanabból a pártból, ugyanabban a kerületben (Davidson-Schmich [2006]). Egy párt centralizáltsága és a jelölési procedúra intézményesültsége is befolyásolja a női esélyeket, hogy választva legyenek. Magasan centralizált pártokban, ha a vezetőség a női képviselőt foglal állást, könnyen el tudják érni, hogy több nő kerüljön a szavazólapra. A nagyon magasan intézményesített jelölési procedúra kedvez a nőknek, abból a szempontból, hogy vannak konkrét lépések, amiket előre látva lehet tudni és kalkulálni, hogy mit kell a jelöltséghez. Például a német törvények megkövetelik, hogy a jelöltek mind a szövetségi, mind az állami választásokon demokratikus módon legyenek megválasztva a párttagok által (Davidson-Schmich [2006]).

Az a tézis, hogy a választási rendszer hogyan befolyásolja a nők politikai részvételének lehetőségét Maurice Duverger (1954) és Douglas Rae (1971) úttörő munkája után több további tanulmányban is alá lett támasztva: Lijphart and Groffman 1984; Taagepera and Shugart 1989; Lijphart 1994 (Norris [1999]:1). A szakirodalom kezd túllépni a választási formula alapú klasszifikáción, ami a női részvételt az arányos és többségi választási rendszer felől közelítette meg. Egyúttal felfedez olyan komponenseket, amelyek jobban magyarázhatják az egyes csoportok képviseletét a parlamentben. Ezért vizsgálatom dolgozatomban a szavazási struktúrák és a női képviselet kapcsolatát.

2.3 'Ballot structure' és a női képviselet

A képviselet szempontjából a választási rendszer az egyik legfontosabb intézmény, mivel messzire nyúló hatása egyértelműen kimutatható a pártrendszerre, a törvényhozás kompozíciójára és demokratikus berendezés tartósságára.

A racionális választás elmélete szerint a formális szabályok alakítják a politikusok által követett ösztönzőket, illetve a választási szabályok módosítják, korlátozzák és hatással van a jogalkotásra (Norris [2002]:3).

A szavazati struktúra vagy szavazási mechanizmus⁹ ('*ballot structure*') szerkezete befolyásolja, hogy egy politikus mennyire reszponzív a helyi közösségek, illetve a pártja központi vezetése felé (Norris [2002]:3). Ebből kifolyólag korántsem mindegy az, hogy

⁹ Dolgozatomban ezeket szinonimaként használom a 'ballot structure' kifejezésre.

jelöltközpontú vagy pártközpontú szavazási mechanizmust alkalmaz egy ország a parlamenti választásai során, hiszen ezeknek a használata eltérő irányba formálhatja a törvényhozás menetét.

A racionális választás elmélete (Downs [1957]) szerint a formális szabályok olyan ösztönzőket gerjesztenek, amelyek képesek formálni, illetve módosítani a politikai viselkedést. A formális szabályok alatt az összes olyan hivatalos dokumentumot kell érteni, ami az országgyűlési választások jogi keretét biztosítja. Ilyennek tekinthetők a választási törvények, az alkotmányban szereplő szabályozások, magatartási kódexek, tehát minden olyan írásban rögzített irat, amely törvény által felhatalmazott és érvényesíthető a bíróságon. Ez utóbbi azért különösen lényeges, mert azáltal, hogy bírósági úton kikényszeríthető, nő az elismertsége ezeknek a dokumentumoknak a politikusok között.

A szavazati struktúra azt mutatja meg, hogy egy szavazó hogyan tudja a választási preferenciáit kifejezni. A szavazási mechanizmusokat a Norris-féle tipológia szerint használom a dolgozatomban és a következő kategóriákba sorolhatóak az alapján, hogy az állampolgárok milyen választási lehetőségekkel találkozhatnak a szavazófülkékben: **jelölt-orientált szavazás** ('*candidate ballot*'), **preferencia-szavazás** ('*preference ballot*'), **duális szavazólap** ('*dual ballot*') és **pártra szavazás** ('*party ballot*') (Norris [2002:4]).

A szavazócédula ('*ballot*') lényegében azt tartalmazza, hogy egy választópolgár hány és milyen típusú szavazatot adhat le (Papp [2013]: 34). A szavazási mechanizmusnak ('*ballot structure*') vagy magának a szavazócédulának ('*ballot*') a női esélyegyenlőség szempontjából különösen abban van jelentősége, hogy a jelöltek mennyire tudnak átlépni a pártok szűrőin. A szakirodalom (Európai Parlament, O'Brien [2013], Dahlerup-Freidenvall [2003]) szerint a női politikusok alacsony számában a pártok "gate-keeper" szerepe meghatározó. Hiszen a pártok kezében van a lehetőség, hogy növeljék a női jelöltek számát. Ez lehet a kvótaszabályozás vagy egyszerű célkitűzés is (Dahlerup-Freidenvall [2003]:5).

Emiatt is szükséges a szavazási struktúra főbb típusainak a bemutatása, mivel annak néhány fajtájában a pártok kiemelkedő funkcióval bírnak a jelöltek kiválasztásában, amely a női jelöltek vagy politikusok kiválasztására is hatással van. A pártok jelentősége vitathatatlan szinte az összes választási rendszerben, ugyanakkor kimutatható, hogy egyesek 'ballot structure'-ok azt eredményezik, hogy a pártok vezetőinek a jelölt-kiválasztó procedúrában megnő a szerepe és nem csak a jelöltek személyét, hanem azok rangsorát is kontrollálni tudják (Carey-Shugart [1995]:418). Ezt kétféleképpen tudják megtenni: egyrészt a párt jóváhagyásával, másrészt önmagának a szavazási mechanizmus feletti kontrolljával. Ha a pártvezetőknek erős a szavazati mechanizmus feletti kontrollja, akkor az azt jelenti, hogy a

jelöltnek a személyes reputációja alacsony, ugyanakkor, ha ez a kontroll gyenge, akkor a politikus reputációja magas (Carey-Shugart [1995]:418).

A szavazati struktúrát a vezető szemszögéből nézve a következőképpen tipizálhatjuk (Carey-Shugart [1995]:421):

- Vezetőknek fix szavazati struktúrája van - szavazók nem dönthetnek ebben.
- Vezetők párt szavazati struktúrát mutatnak be - szavazóknak van lehetősége dönteni.
- Vezetőknek nem kontrolálják a szavazati struktúrához való hozzáférést.

Az első esetben a vezetőknek a szavazási struktúra felett teljes kontrollja van, és ők döntenek el, hogy kiket jelölnek a listán, illetve milyen sorrendben és ezt a választók nem tudják megváltoztatni. A második esetben a vezető bemutatja, hogy melyek azok a politikusok, amelyek a párt támogatását élvezik és a szavazók azok a jelöltek közül választhatnak, akiket a párt kiválasztott vagy támogat. A harmadik esetben a vezetők sem a pártbeli folyamatokat (jóvá hagyásokat), sem a választási listát nem tartják az ellenőrzésük alatt.

Fontosnak láttam érzékeltetni, hogy a szavazási struktúra hogyan függ össze egy párttal és annak vezetőjével, illetve ezek a szereplők milyen hatással vannak a női jelöltekre. Azonban a fejezet további részében a Pippa Norris (2002) által használt négyféle szavazati struktúra modellt mutatom be. Ezeknek a változóknak a magyarázó erejét fogom illusztrálni, mivel nem áll módomban - terjedelmi és adatszerzési okok miatt - az, hogy a pártok és azok vezetőinek a jelöltállítási procedúrában folytatott szerepével részletesebben foglalkozzak.

2.3.1 Candidate Ballot

A *jelölt-orientált szavazás* azt jelenti, hogy az egyéni választókerületekben a választók egyetlen szavazatot adhatnak egy egyéni jelöltre. Az a jelölt győz, aki megszerzi a szavazatok többségét. Természetesen a pártok szerepéről ebben az esetben sem szabad megfeledkezni, ugyanakkor a szavazók csak egy adott egyéni jelöltre tudják a szavazatukat adni. Mivel a szavazók egyéni választókerületekben, egyéni jelöltekre szavaznak, elengedhetetlenné válik a politikusoknak a partikuláris érdek, vagyis az adott egyéni választókerület érdekeinek a hangsúlyozása (Norris [2002]:4). A jelölteknek erősítenie kell a helyi kapcsolatokat, kötődéseket, illetve felkarolnia helyi ügyeket.

Mivel a pártok között nincsen kiélezett verseny, ezért az ilyen rendszerben a *pártok szerepe kiemelkedik*, ami azt jelenti, hogy ők birtokolják a teljes hatalmat. Eszerint a jelölt-orientált szavazás (‘candidate ballot’) kevésbé van pozitív hatással a női politikai részvételre, mint a preferenciális szavazási mechanizmus. Sőt az is látható, hogy a győzelmi esélyek könnyebb előre jelezhetősége, a centralizált kiválasztási stratégiák használata hasonló

eredményeket hozhat, mint a párt alapuló szavazási mechanizmus („party ballot”). A jelölt-orientált szavazási mechanizmus gyakran úgy viselkedik, mint egy zárt pártlista.

A következő országok esetében beszélhetünk jelölt-orientált szavazási struktúráról: Egyesült Királyság, Észtország és Franciaország.

2.3.2 Preference ballot

Nyitott-listás több mandátumos körzetben a szavazók pártra szavaznak, ugyanakkor kifejezhetik preferenciájukat egyéni jelöltekre vagy a listán szereplő egyéni jelöltekre (Norris [2002]:4). Ezt *preferenciális szavazásnak*, más néven nyitott vagy nem zárt szavazásnak nevezik, és olyan szempontból van kiemelkedő szerepe, hogy bizonyos jelöltek parlamentbe jutási esélye megnő, és a listán való elhelyezkedésük is megváltozik, hiszen a választók kifejezhetik a preferenciájukat. A politikusoknak a preferenciális választás esetében még inkább arra van szüksége, hogy partikuláris érdekeket, illetve célcsoportokat karoljon fel, és ezáltal különbözni tudjon a pártbeli riválisaitól. A szavazati mechanizmusnak abban van jelentősége, hogy a preferenciális szavazás megteremti a *versenyt* a párton belüli riválisok között. Nem kizárólag a pártok döntenek el, hogy ki kerülhet a parlamentbe, hanem a szavazók is kifejezik ezen igényüket, sőt valamelyest tudják is alakítani.

Elméletben a szavazó eldöntheti azt, hogy melyik jelöltet támogatja a számára szimpatikus pártban, vagyis mi a személyre vonatkozó preferenciája. A szavazók továbbá nagyobb szabadságot kapnak a téren is, hogy eldöntsék, kire adják le az egyéni jelöltre leadható szavazatukat és melyik pártot támogatják listán (Dezső [1996]:46). A legtöbb országban opcionális, hogy egy vagy két preferenciális szavazat van és a preferencia-szavazás hatása attól függ, hogy mennyi szavazó dönt úgy, hogy él a preferenciális szavazatával és nem csak a pártlistára szavaz, hanem valóban kifejezi a preferenciáit. Ha a legtöbb választó úgy dönt, hogy inkább a pártlistára szavaz, az a *párt alapú szavazás struktúrájához* hasonló végeredménnyel jár. Azonban ha a legtöbb választó úgy dönt, hogy él a preferenciális szavazás lehetőségével, az a *jelölt-orientált szavazáshoz* hasonló eredménnyel zárul (Norris [2002]:4).

Preferenciális szavazólapot alkalmaznak világszerte 27 pártlistás, arányos választási rendszert használó országban. A következő országok: Belgium és Csehország tekinthetők ebből a szempontból számomra relevánsnak.

Azonban ilyen szavazás-mechanizmus található az egyéni átruházható szavazatot (STV) használó Írországból is. Ugyanakkor nem csak arányos rendszerekben, hanem többségi rendszerekben is használják ezt a mechanizmust, úgymint egyes, az egyéni át nem

ruházható szavazatot használó (SNTV) országokban, például Dél-Koreában, Japánban és Taivan-ban. A többségi blokkszavazat („block-vote”) formula ugyanúgy lehetőséget kínál az állampolgároknak az egyéni jelöltekre való szavazással, többmandátumos körzetekben, pártlistákon. Ilyen típusú megoldásokat találhatunk a Bermuda-szigeteken, a Fülöp-szigeteken és Mauritiuson.

A preferencia-kifejezés módszerének a női képviselőjelöltek esetében azért van jelentősége, mert a közvéleményben sokszor hangzik el az az érv, hogy egy férfi jelölttel szemben kevésbé preferálják a nőket. Ha a választópolgároknak megvan az egyéni preferenciák szerinti szavazás lehetősége, kiderülhet ez az állítás valóban így van-e. Másfelől a nők valódi lehetőséget kapnának rá, hogy azok a szavazó, akik kifejezetten női jelöltekre szavaznának, kifejezhessék véleményüket e formában. A preferencia szerinti szavazás női képviselők számának növelésében való szerepe pontosan emiatt megosztott, illetve kétértelmű. Csak a preferencia-szavazás struktúráját alkalmazó országok választási rendszereinek vizsgálata után fogunk tudni ennél mélyebb és további következtetéseket levonni.

A következő európai uniós országokban van lehetőség a preferencia alapú szavazásra: Ausztria, Belgium, Ciprus, Csehország, Dánia, Finnország, Görögország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Lettország, Luxemburg, Málta, Olaszország, Svédország, Szlovákia és Szlovénia.

2.3.2.1 Preferenciális szavazás típusai

Ugyanakkor a preferenciális szavazásnak is több lehetséges változata van. A teljesen nyitott preferenciális szavazat azt jelenti, hogy nincsen előre meghatározott sorrend, a szavazó egyéni döntésétől függ a jelöltek kiválasztása a listáról, ilyet alkalmaz például Finnország (Hallók [2010]:219). **Finnországban** a szavazók egyéni jelöltekre tudnak csak szavazni és az ő kapott szavazataik befolyásolják, hogy a pártjuk mennyi székot kap a parlamentben. A legtöbb preferenciális listát alkalmazó ország (Ausztria, Belgium, Dánia, Görögország, Hollandia, Olaszország, Svédország) *félleg nyitott* listát alkalmaz, amelyet **flexibilis**, részben nyitott listáknak neveznek (Hallók [2010]:219). Az ún. kevert “panache” rendszer is tulajdonképpen egy preferenciális rendszer, amelyet **Luxemburgban** alkalmaznak. Ennek az a lényege, hogy a választóknak annyi szavazatot adnak, amennyi székot be kell tölteniük és ők dönthetik el, hogy ezt a pártlistákról töltik fel vagy azon kívül. Továbbá a szavazónak megvan a lehetősége arra, hogy több listán is megjelölheti a preferenciáit. Ezenfelül a preferencia-nyilvánításnak olyan módja is létezik, hogy a szavazóknak lehetősége van valamilyen formában a komplett listát megváltoztatni. Ilyen formula létezik **Ausztriában**, ahol egy

kedvezményezett személy megjelölhető és **Olaszországban** is, ahol akár három-négy személy is.¹⁰ Ugyanakkor **Svájcban** is egy teljesen más megoldás létezik, ott a szavazó egy képviselőjelöltre több szavazatot is adhat, sőt a szavazatait megoszthatja különböző pártok listáin szereplő jelöltek között.

A preferencia-kifejezést lehetővé tévő és nem tévő országok esetében érdemes összehasonlítást végezni, hogy világossá váljon, hogy a női képviselőjelöltek számában, illetve arányában ennek milyen hatása van.

2.3.3 Dual Ballot

A **kombinált**, vagy gyakoribb nevén vegyes rendszerekben a szavazók két külön szavazatot adhatnak le, egyet az egyéni jelöltekre az egyéni választókerületekben és egyet listára a többmandátumos körzetekben. Ilyen mechanizmust használó országok közül az egyik legismertebb, a számomra kevésbé releváns Új-Zéland (Norris [2002]:4). Itt két alapvető kategóriáról beszélhetünk, az egyik az ún. **“kombinált-független”**, ahol a két különböző helyre leadott szavazat egymástól függetlenül alkotják a végeredményt. A másik ún. **“kombinált-arányos”** rendszerben a pártlistára adott szavazat aránya határozza meg a végső kiosztási helyeket. Az arányos választási rendszerek többsége zárt listákat alkalmaz a többmandátumos körzetekben, amelyekben az állampolgárok egy szavazatot az egyéni választókerületekben adnak le, és egy másikat a pártlistákon a többmandátumos körzetekben. A duális szavazólap hatása nagyrészt attól függ, hogy milyen az egyéni választókerületekben és a listán kiosztható mandátumok aránya. Ahol a legtöbb mandátumot az egyéni választókerületekben osztják ki, az inkább a *jelölt-orientált* („candidate ballot”) szavazási mechanizmushoz áll közelebb és ahol többen osztanak ki listán, az inkább a párt alapú szavazási mechanizmushoz. Az általam vizsgált 28 európai uniós országban három duális szavazást alkalmazó ország van: Litvánia, Magyarország és Németország.

2.3.4 Party Ballot

Zártlistás, többmandátumos körzetekben a szavazóknak egy szavazatuk van, amelyet pártlistákra tudnak leadni és ezt **párt alapú** („party ballot”) szavazási struktúrának nevezzük. A pártok saját felelőssége, illetve hatásköre, hogy a párt színeiben indíttatni kívánt jelölteket elhelyezzék a saját listájukon. A pártok szelekciós mechanizmusának eredményeképpen alakulnak ki ezek a listák, amelyből fakadóan a választóknak nincsen lehetőségük az egyéni preferenciáik kimutatására. A zártlistás többmandátumos választási formulában a szavazók

¹⁰ www.quotaproject.org

nem tudnak csak egyes jelölteket támogatni. Ez arra kényszeríti a politikusokat, hogy olyan programszerű ígéreteket hirdessenek, amelyek közel állnak a párt programjához és ideológiájához, hogy ezáltal is több választópolgárt tudjanak arra ösztönözni, hogy az ő listájukra szavazzanak. Ezt a mechanizmust alkalmazzák 35, arányos választási rendszert alkalmazó országban, úgymint Norvégiában és a számunkra releváns Romániában (Norris [2002]: 5). Ugyanakkor szintén használják többségi rendszerekben („Party Vote System”, ahol a választók pártlistára szavaznak, és egyszerű többség kell csak a győzelemhez (Norris [2002]: 5). Ez utóbbit a következő országokban találjuk: Szingapúr, Ecuador és Szenegál. Az Európai Unió viszonylatában pedig ezen országok alkalmazznak párt alapú szavazási mechanizmust: Bulgária, Horvátország, Portugália, Románia és Spanyolország.

2.4. Kvótarendszer

A nemi kvóták bevezetése a törvényhozásban az elmúlt néhány évtizedben kezdett el terjedni, azzal a céllal, hogy növeljék velük a női politikai részvételt. Ebben a fejezetben a kvóták pontos tipológiáját, illetve a kvótákhoz kapcsolható különböző intézkedéseket vázolom fel.

A jelölési procedúrában már a kezdeti szakasznál, a jelentkezők kiválasztásánál is kiírhatják, hogy egyik vagy másik nemnek mekkora arányt kell képviselnie, ez egyfajta *előzetes kvótának* tekinthető. A jelöltek nemi arányát szabályozó kvótát ún. *jelölti kvótának* („electoral quotas” vagy „candidate quotas”) nevezzük. A jelölti kvóta tehát a választás előtt a pártok listáira vonatkozik és végső soron az állampolgárok döntenek el, hogy mennyi nő lesz a parlamentbe választva.

Végül a megválasztottakra is lehet kvótát vonatkoztatni, az ún. *fenntartott helyekkel* („reserved seats”), amikor is egy bizonyos számú mandátumot tartanak fent a kisebbségi képviselőknek. Ez alatt azt értjük, hogy bizonyos számú mandátumot garantálnak a női képviselőknek, függetlenül a választási eredményektől. Egyébként a „fenntartott helyeket” általában sokkal inkább alkalmazzák kisebbségek esetében, és nem a női esélyegyenlőség kapcsán.

Három önálló kategóriát tudunk megkülönböztetni a nemi kvótáknál: **alkotmányos, választójogi** (törvényi), valamint **politikai pártkvóták** (Davidson-Schmich [2006]). Azonban a Davidson-Schmich szerinti tipológiánál van egy részletesebb, amelyet az International Institute for Democracy and Electoral Assistance szervezete a University of Stockholm intézetével együtt dolgozott ki.¹¹ Ez a szervezet az eddigi háromhoz képest eggyel több

¹¹ <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>

kategóriába sorolja a kvótákat: *alkotmányos szintű, törvényi szintű, párton belüli és regionális szintű* kvótákat különböztet meg. A regionális szintű kvóta nem a nemzeti parlamenti választásokra szól, hanem az összes olyan választásra, amelyet nem országosan tartanak, hanem az alatti szintekre. 1995-ben még „csak” 36 országban volt valamilyen kvóta. A legfrissebb adatok szerint következő a helyzet (Ilonszki [2007]: 14): a) 15 országban van *alkotmányos előírason alapuló* kvóta, az európai országok közül ezek sorába tartozik Franciaország és Szerbia b) 42 országban van *választási törvényben* előírt kvóta, az európai országok közül Belgiumban, Bosznia-Hercegovinában, Franciaországban, Macedóniában, Portugáliában, Szerbiában és Spanyolországban c) 69 országban létezik valamilyen *párton (vagy több párton) belüli* kvóta, ezek között 26 európai ország található (beleértve a Magyar Szocialista Párt 20%-os kvótáját is) és végül d) 32 országban alkotmányos vagy választási törvényi kvóta él a *regionális szintre* vonatkozóan is, az európai országok közül Franciaországban, Görögországban, Portugáliában, Szerbiában, Szlovéniában és Spanyolországban.

A lista rangsorolja a kvótákat, amelynek legmagasabb szintjén az alkotmányos áll, majd ezt követi a törvényi, aztán végül a párt és a regionális kvóták állnak. Ahogy láthatjuk a listát, az alkotmányos szabályozásból van a legkevesebb, és a pártok által bevezetett önkéntes kvótának az alkalmazása a leggyakoribb. Véleményem szerint az alkotmányos kvóta azért áll a legmagasabb szinten, mivel az ország alkotmánya a legtöbb országban a legfőbb jogi dokumentumot jelenti. Azonban, ha a gyakorlati oldaláról közelítjük meg a kvótákat, azt gondolom, hogy az alkotmányos kvótának sokkal inkább szimbolikus jelentése van és közelebb áll egyfajta gesztus kinyilvánításhoz a női esélyegyenlőség irányába.

Dolgozatom során a törvényi, illetve az önkéntes kvóták szerepét kívánom részletesebben elemezni. Az általam vizsgált 28 európai uniós ország esetében elmondható az, hogy azokban az országokban, ahol alkotmányos kvóta létezik, ott törvényi kvótával is találkozhatunk. Emiatt úgy gondolom, hogy nem érdemes külön megfigyelni az alkotmányos kvótát, hiszen az abban előírtak sokszor inkább egyfajta törekvést jelentenek a nemi esélyegyenlőség megteremtésére és kevésbé látszódik a valóságban annak az eredményessége.

2.4.1 Kvótatörvények bevezetése körüli viták

Sok pro- és kontraérv létezik a kvóta mellett és ellen. A pozitív véleményt vallók állítják, hogy a nők, mint állampolgárok megérdemlik az egyenlő képviselést, és hogy a női tapasztalatokra is szükség van a politikai életben. Mindez a kvóták által kompenzálható és akár megszüntethetőek velük a nők politikai élethez való hozzáféréseinek akadályai. Az

ellenzők véleménye az szokott lenni, hogy sok nő nem is akar indulni politikai tisztségért; a kvóták az egyenlőség elve ellen hatnak, mert a nők kapnak elsőbbséget a férfiak felett, és hogy minőségi csökkenés lesz a politikai palettán, mert sok hozzá nem értő nő fog így bekerülni. A “hátrányos helyzetű” csoportok tagjainak a parlamenti arányuk növelése érzékenyen érinti a fennálló status quo-t, mivel akik már bejutottak úgy gondolkoznak az újonnan jövőkről, mint akik kevésbé jól képzettek és kevesebb tapasztalattal rendelkeznek (Duflo [2005]). A kvóták melletti és elleni érveknél szakmai alátámasztása szempontjából sokkal fontosabb annak vizsgálata, hogy a kvóták mennyire hatékonyak céljaik elérésében.

A kvóta ellenzőinek legfőbb érve az, hogy a képviseleti demokrácia lényegénél fogva biztosítja az esélyek egyenlőségét – hiszen mindenkinek megvannak a politikai jogai -, és a kvótahoz hasonló beavatkozásokkal a képviseleti demokráciának a politikai egyenlőségre vonatkozó alapelve sérül (Ilonszki [2007]: 2).

A demokrácia oldaláról megközelítve a kvóták bevezetését támogató nézetek azt vallják, hogy a kvóták bevezetésére azért van szükség, mert a nők tartós alulreprezentáltsága súlyos egyenlőtlenségekre utal, amely alapjaiban megkérdőjelezi a demokrácia működését. Eközben az ellenzők véleménye, hogy a parlamentarizmus és a szabad választások már önmagukban garantálják, vagyis biztosítják az állampolgári szabadságot (Ilonszki [2007]: 3). Így a politikai közegben lévő női egyenlőtlenség oka máshol kereshető, például az ellenzők ezt azzal magyarázzák, hogy a nők egyrészt eltérő preferenciákkal rendelkeznek, másrészt az egyenlőtlenség a társadalomban jelentkezik, és az olyan kulturális beidegződéseket nehéz legyőzni, mint hogy a ‘nőknek nem a közéletben van a helyük’ (Ilonszki [2007]: 3). A kvótaszabályozás elleni aggodalmak alapja az, hogy jelenlegi politikai helyzet elméletileg demokratikus, ugyanis ha azt nézzük, a képviseleti demokrácia alapelvei érvényesülnek, minden állampolgárnak egyenlő szavazati és részvételi joga van, vagyis elviekben nincs politikai diszkrimináció. Az esélyek valóban egyenlőnek tűnnek első látszatra, azonban észrevehető, hogy számszerű egyenlőtlenséget és nemi aránytalanságot lehet felfedezni a parlamentekben. A kvóták a nőknek ezt a helyzetét próbálja megoldani, vagy inkább feloldani. A női választójog, és választhatósági jog korántsem jelentette az egyenlőség garantálását, hanem az inkább egy szükséges reakció volt a társadalmi változásokra, igényekre. Ugyanakkor a társadalomban lévő attitűdöket nem változtatta meg. Itt két magyarázatot látok lehetségesnek: egyrészt a társadalom negatív attitűdje a női politikusokkal szemben, másrészt a nők kisebb motivációja a politikai hivatalokért folyó versenyben, ami nyilván az első magyarázatnak is az eredménye.

2.4.2 Pártkvóták – Önkéntes kvóták

A **pártkvóta** esetében a politikai pártok döntenek el az elérendő célt és ők azok, akik maguktól hoznak létre szabályokat a nemi egyenlőség érdekében, mégpedig a párton belül alkalmazott *önkéntes kvóták* által (Dahlrerup [2006]:19-21). Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a párton belül egyetértés van a női egyenjogúság kérdésében, vagy legalábbis van valamilyen szintű törekvés a nemi arány kiegyenlítésére és ennek érdekében kvótákat alkalmaznak. A kvóta előírást a párt belső szabályzatában rögzíti és leggyakrabban a párt jelölti listájára írják elő bizonyos számú női jelöltet.¹² Dolgozatomban csak azokkal a pártokkal foglalkozom, amelyeknél formálisan is találhatók ilyen szabályozások. Ugyanis vannak olyan pártok, amelyeknél léteznek olyan nem formális előírások, amelyek inkább egyfajta ajánlásnak tekinthetők. Ugyanakkor a pártkvótáknál nincsen hivatalos büntetés, ha megszegik ígéretüket, vagy ha nem tartják azt be, hiszen azt csak a pártszabályzat tartalmazza (Davidson-Schmich [2006]). Így a párton belüli kötelezettség elmulasztása nem terelhető jogi útra.

Ezek a kvóták csak – a kvótát bevezető – adott pártra nézve „kötelezőek” és az országban működő többi pártra nem, bár hatásuk áttérjedhet a többi pártra is. Németországban, a Bündnis 90/Die Grünen (Grüne) történelmük során először jutott be a parlamentbe 1983-ban. A parlamentbe jutást követően, elsősorban amiatt, hogy megőrizték támogatottságukat, Die Grüne a német pártok közül elsőként vezette be a kvótát Kolinsky [1993]:131). Erre reflektálva – félve attól, hogy a Grüne (Zöldek) elveszik a szavazói bázisának egy részét –, illetve a pártközeli és a pártba erősödő női hangok miatt bevezette be a kvótát 1988-ban a Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Kolinsky [1993]:130). Őket követték sorban a többi pártok és létrejött egyfajta pártpolitikai konszenzus a kvótákkal kapcsolatban. Ezzel csak arra próbáltam rávilágítani, hogy a pártkvóták láncreakciót indíthatnak el – nem csak a nők számának a párton belüli növelésében –, hanem a pártok között is a kvóták alkalmazásában.

Természetesen azokban az országokban, ahol van választójogi kvóta (alkotmányos és/vagy törvényi), az abban rögzítettek az érvényesek az önkéntes kvótát használó pártokra is. Ugyanakkor az is előfordul, hogy néhány párt saját maga által bevezetett kvótája magasabb, mint a jogilag kötelező kvóta. A görög Pan-Hellenic Socialist (PASOK) párt 40%-os kvótát bevezetett be, míg a választási törvényben csak 33,3%-os kvótáról rendelkeznek.¹³ Az északi országok a női képviselőt szempontjából példa országoknak számítanak és érdekes, hogy

¹² www.quoaproject.org

¹³ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=89>

szinte sehol sem találkozhatunk jogi kvótával ezekben az országokban, hanem csak önkéntes kvótákkal (Svédország, Norvégia).

2.4.3 Jogi (törvényi) kvóta

A **választójogi vagy törvényi** (törvényileg szabályozott) kvóta azt jelenti, hogy törvényben, általában választási törvényben határoznak meg nemi arányra vonatkozó szabályozásokat és ezeket a parlamenti választások során biztosítani kell a pártoknak. Harmincegy országban alkalmazzák ezt a fajta kvótaszabályozást (Davidson-Schmich [2006]). Amennyiben alkotmányos vagy törvényi szabályozáson alapul a kvótarendelkezés, ez természetéből adódóan kötelező minden a választáson indulni kívánó szervezetre, illetve minden választásra, amelyet azokban megemlítenek. Tisztán csak jogi kvótát alkalmazó országok az Európai Unió 28 dimenziójában a következők: Belgium, Írország és Lengyelország.

Az **alkotmányos kvóta** azt jelenti, hogy az adott ország az alkotmányában jelöl ki egy bizonyos számú nemi képviselőre vonatkozó előírást. Például Uganda előírja alkotmányában azt, hogy minden egyes választási kerületben legalább egy női képviselőt be kell juttatniuk a nemzeti parlamentbe (Davidson-Schmich [2006]).

Attól függően, hogy milyen nehéz egy országban az alkotmány módosítása, elméletileg az alkotmányban előirt kvóták szilárdabbak, mint a törvényben szabályozott kvóták. Ugyanakkor a kvóták használatának szintjén nincsen valódi különbség a két eltérő jogi típusú kvóta között (Dahlerup-Freidevall [2003]:8). Emiatt a továbbiakban egy kategóriaként (törvényi kvóta néven) fogom a két típust kezelni. Franciaország, Görögország és Olaszország esetében beszélhetünk alkotmányos és törvényi kvótáról is. Ettől kezdve az előbb említett három országot a törvényi kvótákat használó országok között vizsgálom. Ez a három különben kiemelkedik a 28 országból, mivel azokban nem csak alkotmányos és törvényi kvótával találkozhatunk, hanem önkéntes kvótaszabályozást is megfigyelhetünk.

2.4.4 Kvóta alkalmazásával járó folyamatok

A kvóták alkalmazása sok kiegészítő feltétellel járhat együtt, ilyennek számít a nők listán való elhelyezése, amelynek egyik gyakori formája a zipzár elv ('zipping'), amikor is a két nem képviselői felváltva ('twinning') követik egymást a listán (Ilonszki [2007]:13). Az Egyesült Királyságban, a Liberal Democrats-nál, Hollandiában a Partij van de Arbeid (PvdA) esetében van olyan szabályozás, amely a két nem váltakozását írja elő.¹⁴

¹⁴ www.quotaproject.org

Másik formája, amikor bizonyos nevezési helyek összekapcsolódnak, ez például azt jelenti, hogy két azonos értékű pozíció közül az egyiket férfi, a másikat nő foglal el. A Lehet Más a Politika esetében társelnöki rendszerrel találkozhatunk és a két társelnöki pozíció egyikét nő, a másikat férfi tölti be.

Létezik az a módszer is ('topping'), amikor a jobb pozíciót mindig a korábbi esélyegyenlőségtől szenvedő csoport tagja kapja meg (Ilonszki [2007]:13). Például ez utóbbihoz hasonló megoldással Belgiumban találkozhatunk, ahol a választási listát vezető első kettő (top)jelölt nem lehet ugyanabból a nemből.¹⁵ Lengyelországban 2011-ben bevezettek törvényi kvótát és abban úgy szabályozták, hogy minden listán az első három jelöltből legalább egynek nőnek kell lennie (Norris-Krook [2011]). Spanyolországban a kvóták nem csak a listán való arányra vonatkoznak, hanem minden ötödik pozícióra is. Ha az elérhető helyek száma kevesebb, mint öt, akkor a listának a lehető legközelebb kell állnia a két nem 40-60%-os egyensúlyához.¹⁶

A jogi kvóta és a pártkvóta megkülönböztetésekor releváns igazán a szankciók megléte - a kvóták nem teljesítéséért. A pártkvótát alkalmazó ország esetében a szankciók csak politikai jellegűek lehetnek: a párton belüli vagy kívüli nőcsoportok kritikái, állampolgárok reakciói. Ellentétben a jogi kvótaszabályozás esetében többféle szankció kimenetele is lehetséges. Vannak olyan országok, ahol a kvóta előírást nem alkalmazó pártokat pénzbüntetésre ítélik, például Horvátországban és Írországban. Horvátország sajátos ebből a szempontból, mert azok a pártok, amelyek színeiben bekerülnek nők a parlamentbe, tíz százaléknyi többlet-támogatásra jogosultak.¹⁷ Azonban a leggyakoribb szankciót a listák elutasítása jelenti, vagyis nem regisztrálják a párt listáját. Általában ebben az esetben adnak egyszeri (második) lehetőséget a pártok számára, hogy teljesítsék a nemi összetételre vonatkozó listát. Ilyen szankció található Belgiumban, Lengyelországban, Spanyolországban és Szlovéniában.¹⁸

2.5 Összegzés

A szavazási struktúra kapcsán dolgozatomban azt a tipológiát választottam, miszerint négy különböző típusa lehet. Azt lehet látni, hogy a jelölt-orientált és a párt alapú szavazás bizonyos mértékben hasonlónak tekinthetőek, hiszen a pártok szerepe azokban kiemelkedik és

¹⁵ Belgian Electoral Code, Article 117

¹⁶ Spanish Electoral Code, Section 44 bis/para.2.

¹⁷ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=98>

¹⁸ www.quotaproject.org

tulajdonképpen zártlistás pártlistaként működik a jelölt-orientált szavazás is. Ebben a két esetben jelöltek szelekciója a pártok döntéshozatali jogköre és a választók gyakorlatilag csak olyan jelöltek közül választhatnak, akiket a pártok szelekciós mechanizmusán és szűrőjén áthaladtak. A preferenciális szavazás esetében is ugyan a pártok szelektálnak, azonban az állampolgároknak lehetőségük van arra, hogy kifejezzék a preferenciájukat és feltéve, ha nőket akarnak a parlamentbe juttatni, erre adva van a lehetőség. Emellett azért is tekintem a preferenciális szavazást a legpozitívabb hatásúnak, mivel a preferenciális szavazás esetében a párton belül is megjelenik a verseny a jelöltek között. A duális szavazási mechanizmus pedig valahol az első két említett mechanizmus és ez utóbbi között helyezkedik el a női politikai részvételre ható tényezőjét tekintve.

Két típust érdemes mindenképpen külön kezelni, amikor a kvótákról beszélünk: egyrészt a jogi kvótákat (alkotmányos és/vagy törvényi), másrészt a pártkvótákat (önkéntes kvótákat). Az egyik legnagyobb különbség az alkotmányos, választójogi kvótatípus és a politikai pártkvóták között az állam **szankcionáló** ereje. A pártkvóta, amelyet önkéntes kvótának is neveznek, alapvetően azt jelenti, hogy a pártok amellet állnak ki, hogy növelik a nemi arányokat a saját berkeiken belül, a választott tisztségeiknél és a választási listánál. A legalapvetőbb tényező, hogy a jogi kvóta egy adott országban az összes pártra nézve kötelező, míg a pártkvóták azokban az országokban, ahol ez nem jár együtt jogi előírásokkal csak önkéntesek és nem kötelező érvényűek.

A kvóták bevezetésének a kérdése szinte minden országban már gerjesztett vitát, és ahogy láthattuk, hol eredménnyel zárult, hol pedig még mindig újra és újra felmerül a kvóta bevezetésének a gondolata. Ezek a viták főként a kvóta bevezetésének a témáját járják körül és nem foglalkoznak a kvóták alkalmazásával együtt járó folyamatokkal, amelyek pedig lényegesek, ha a kvóták bevezetésével az a célunk, hogy valóban növeljük a nők parlamenti arányát. A szankció és a jelöltek állítására, illetve rangsorára vonatkozó ‚policy‘ megléte nélkül a kvóták nem többek, mint egyszerű gesztusok és ahhoz, hogy a kvóták „fast track” eszközként funkcionáljanak, többre van szükség.¹⁹

A kvóták kapcsán azt kell látnunk, hogy egy bizonyos számarányt tartalmazó kvótaszabályozás önmagában nem fog vagy nem képes jelentős változásokat hozni a nők parlamenti számának a növelésében. Egy 30%-os kvóta előírás is vezethet oda, hogy végül egyetlen nő sem kerül be a parlamentbe. Az 50-50%-os kvótaszabályozásról azt hihetnénk, hogy biztosan eredményezi a nők számának a javulását. Viszont képzeljük el a következő

¹⁹ A ‚fast track’ metaforát a gender-irodalomban arra szokták használni, amikor valami az átlagnál gyorsabb eredményt hoz.

szituációt. Egy kis párt felváltva jelölt férfit és nőt, ugyanakkor első helyen a férfi áll és egy zárt választási rendszerben, ahol a párt egyetlen mandátumot nyer, ott a férfi fog bejutni a parlamentbe és nem segített ezen az 50-50%-os kvóta (Dahlereup-Freidevall [2003]:12). Ezzel csak azt kívánom érzékeltetni, hogy a kvótaszabályozás mellé szükséges a listán való rangsorra vonatkozó policy ('rank order'), ugyanakkor ez sem elégséges. Ezen kívül szankciók bevonására is szükség lehet a valódi változtatás elérésre érdekében.

3. Konceptcionális keretek

Ebben a fejezetben a dolgozatom során felhasznált módszertant mutatom be, illetve azokat az adatokat, amelyekkel dolgoztam. A változók operacionalizálásáról is ebben a részben lesz szó.

3.1 Módszertan

Az előbb (második) fejezetben megfogalmazott hipotézisem bizonyításához először is kvantitatív elemzést végzek. Az egyik módszer ehhez a saját adatbázisom vizsgálata, illetve annak elemzése. Emellett a dolgozatnak van egy olyan kvalitatív része, amely a kvantitatív elemzés eredményein alapszik. A hipotéziseimet először is a témában fellelhető szakirodalom felhasználásával fogom igazolni vagy éppen megcáfolni, hogy minél megbízhatóbb legyen a hipotézis érvényességére adott válaszom. Majd a konkrét kutatási kérdéseim megválaszolására törekszem.

Azt gondolom, hogy a dolgozatom témájából adódóan a különböző statisztikai adatokból általánosságban terítékre kerülnek az intézményi változóknak a női esélyegyenlőségben játszott szerepe. A következő alfejezetben szó lesz az általam használt adatok forrásairól. Ezeknek az oldalaknak, illetve a belőlük elnyert adatok vizsgálata feltárja a választási rendszer és azon belül a szavazati struktúra és a kvóta hatását kellőképpen. Összehasonlítva az egyes országokat könnyedén kimutatható a női képviseletet magyarázó tényezők.

Ahhoz, hogy a vizsgált 28 országban jól láthatóvá tegyük ezeknek az intézményi változóknak a női politikai részvételben játszó szerepét, az adatok összevetésén túl az általánosított lineáris modell ('generalized linear model') egy válfaját²⁰ alkalmazom (Papke-Wooldridge [1996]). Ezzel a modellel egyértelműen kimutatható, illetve jól ábrázolható, hogy melyek azok az intézményi tényezők (változók), amelyek erősebb magyarázó erővel bírnak a női politikai részvételre.

²⁰ Frakcionális logit (~ fractional logit) modellt alkalmaztam, Stata programban.

3.2 Adatok

Adatbázisom alapját a különböző parlamenti oldalakon megtalálható információk képzik, amelyeket hosszas kutatás eredményeképpen sikerült elérnem. Az adatbázishoz szükséges információk zömét főként az Európai Unió 28 országának hivatalos parlamenti oldalaiból nyertem. Az országok parlamenti alsó házának hivatalos oldalain a választások eredményeiről szereztem adatokat. Ezentúl a parlamenti frakciók számát és a nemi összetételüket is ezek a weboldalak, illetve a rajtuk lévő információk szolgáltatták. Amelyik ország esetében nem sikerült ezeket a számomra releváns adatokat elnyernem, ott a az ország parlamentjének a hivatalos tájékoztató irodájához fordultam. Velük interneten keresztül, e-mail formájában vettem fel a kapcsolatot.

Továbbá a parlamentbe jutott pártok saját, hivatalos weboldalai is egy biztos alapot nyújtottak dolgozatom alapjául. A pártszabályzatok részletesen ismertetik a kvótaszabályzatok elfogadását, illetve annak egyes elemeit is.

Ezenfelül az International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) adataira, illetőleg az Inter-Parliamentary Union (IPU) adatbázisra is támaszkodom.

A kvótákkal kapcsolatos információkat a stockholmi székhelyű IDEA Intézet és a Stockholmi Egyetem közös projektjében született „Quotaproject”²¹ nevű adatbázis szolgáltatta. A ‘Quotaproject’ adatbázis nagyon részletes és az online felületről könnyen elérhetőek az egyes országok kvótaszabályozásai.

A választási rendszerrel összefüggő adatokat az IPU²² által nyilvánosan elérhető ‘Parline’ (PARliaments onLINE) nevű adatbázis biztosította, amely a nemzeti parlamentekkel kapcsolatos információkat gyűjtötte össze egy csokorba. A szavazati struktúrával (‘ballot structure’) kapcsolatos adatokat az International Foundation for Electoral System által szerkesztett ‘Election Guide’ nevű online elérhető adatbázisból értem el.²³ Ez utóbbi az országok választással kapcsolatos információit tartalmazza.

A pártcsaládokkal kapcsolatos adatokat, egyrészt Wolfram Nordsieck ‘Parties and Elections in Europe’ c. adatbázisa, másrészt a Norwegian Social Science Data Services (NSD) ‘European Election Database’ c. adatbázisa nyújtotta. Ezekben az adatbázisokban a különböző pártokat legalább 8-9 típusba sorolják.²⁴ A pártokat ideológiájuk alapokon

²¹ <http://www.quotaproject.org/>

²² <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>

²³ <http://www.electionguide.org/elections/past/>

²⁴ Szociáldemokraták, Kommunisták, Kereszténydemokraták, Konzervatív liberálisok, Liberálisok, Nacionalisták, Jobboldali Populisták, stb. <http://www.parties-and-elections.eu/>

helyezték különböző típusokba. Ehhez felhasználták a 'Manifesto Project' bal-jobb skáláját.²⁵ Azonban mivel kis elemszámú mintával dolgozom, ezért ezeket a kategóriákat szűkítettem, vagyis összevontam és a pártcsaládok változóm három értéket vehet fel. Következésképpen ezek az értékek átfogóbbak lettek.²⁶

Továbbá az IPU-tól, egy másik adatbázis ('Women in Politics') segítségét is igénybe vettem, amely kifejezetten a nők és a politikai élet közötti kapcsolattal foglalkozó szakirodalmat, illetve egyéb információkat tartalmaz.²⁷

3.2.1 Változók operacionalizálása

A jobb megérthetőség érdekében egy táblázatban foglaltam össze a változóim operacionalizálását. Két adatbázissal dolgoztam, az egyik adatbázisban a nők parlamenti arányát magyaráztam a különböző kvóta változókkal, a szankcióval és a szavazási struktúrával. A másik adatbázisban a parlamenti frakciókban vettem szemügyre a nők arányát, amihez elsősorban az önkéntes kvóta és a pártcsaládok változók magyarázó erejét vizsgáltam. A következő táblázat tartalmazza a két adatbázisban használt változók operacionalizálását:

http://www.nsd.uib.no/european_election_database/

²⁵ <https://manifesto-project.wzb.eu/>

²⁶ Török-Gallai (2005), 407-410. oldal alapján a következő három pártcsaládba kategorizáltam a pártokat: Baloldali, Centrum és Jobboldali.

²⁷ <http://www.ipu.org/bdf-e/BDFsearch.asp>

Ország adatbázis
Párt adatbázis

Változók	Érték	Változók	Érték
Ország	28 értéket vehet fel	Frakciók	199 értéket vehet fel
Parlamenti arány	28 érték tizedesjegyen	Ország	28 értéket vehet fel
Van-e kvóta	0=Nincs 1=Van	Frakcióban a nők aránya	199 érték tizedesjegyen
Kvótatípus	0=Nincs 1=Önkéntes 2=Törvényi	Önkéntes kvóta	0=Nincs 1=Kvóta
Törvényi kvóta	0=Nincs 1=Van	Van-e kvóta	0=Nincs 1=Van
Nincs kvóta	0=Van kvóta 1=Nincs kvóta	Törvényi kvóta	0=Nincs 1=Van
Szankció	0=Nincs 1=Van	Pártcsaládok	1=Baloldali 2=Centrum 3=Jobboldali
Szankció típusa	1=Lista visszautasítása 2=Pénzbírság		
Elhelyezkedésre vonatkozó policy	0=Nincs 1=Van		
Ballot structure	1=Jelölt-orientált szavazás 2=Preferenciális szavazás 3=Duális szavazás 4=Párt alapú szavazás		

1. Táblázat: Adatbázis operacionalizálása
Forrás: Saját adatbázis

4. Az elmélet alkalmazása a gyakorlatban

A nők parlamenti arányára intézményközpontú magyarázókat kínálok. Először is szavazási struktúra („ballot structure”) és a törvényi kvóta, illetve a kvótáknak a nem használata és magyarázó hatásait vizsgáltam. Ezenkívül azt gondolom, hogy a kvóta használatával együtt bevezetett szankciók is magyarázó erővel bírnak abban, hogy melyek azok az intézményi változók, amely megléte esetében nőhet a női parlamenti arány.

4.1 Szavazási struktúra („ballot structure”) hatása a nők parlamenti arányára

A jelölt-orientált szavazás jelentette a kontrollcsoportot, amihez viszonyítom a preferencia szavazás, a duális szavazás és a párt alapú szavazás.²⁸

Nők parlamenti aránya	Esély-hányados	Standard Hiba
Preferencia szavazás	1,426	2,137
Duális szavazás	1,219	2,519
Párt alapú szavazás	1,221	2,133
Konstans	,230	,357

N=28

2. Táblázat: A nők parlamenti arányát magyarázó szavazási struktúra változók,

Forrás: Saját adatbázis

A táblázat jól mutatja azt, hogy mindhárom szavazási struktúra használata esetén nagyobb lesz az esélye a nők parlamenti részvételének a javulására, mint a jelölt-orientált szavazás esetében. Előzetes feltételezésekhez képest némileg meglepő, hogy a jelölt-orientált szavazás és a párt alapú szavazás között ilyen mértékű eltérés van. Hiszen mindkét szavazási mechanizmus esetében a pártoknak kiemelkedő szerepe van a jelöltállításban, ezért azt gondoltam, hogy nem lesz a kettő között nagy különbség. Véleményem szerint ennek az a mögöttes oka, hogy ugyan mindkét esetben a pártok birtokolják a hatalmat és az ő szelekciós mechanizmusok a mérvadó, mégis az első esetben (jelölt-orientált szavazás) korlátozottabb az esélye a nőknek a parlamentbe jutásra, mint a párt alapú szavazásnál. A párt alapuló szavazás elméletileg jobb esélyeket kínálhat a nőknek azáltal, hogy egyáltalán a listára való kerülés és

²⁸ Azért választottam a jelölt-orientált szavazást referenciacsoportnak, mert legnegatívabb hatást várom az elméletben részletezett okok miatt (egymandátumos, egyéni választókerület hatása).

a listán való előnyösebb hely megszerzésére több lehetősége van a rendszer jellegéből adódóan. Miközben a jelölt-orientált szavazásnál az egyéni kerületek rendszere kevésbé kedvező mind a női jelöltek szelekciójának mind a megmérettetésüknek.

Legnagyobb valószínűsége annak, hogy nő a nők parlamenti aránya, a preferenciális szavazás esetében figyelhető meg. Ezzel a hipotézisemet sikeresen megerősítettem, mivel láthatjuk az elemzésből, hogy ebben a mechanizmusban a legvalószínűbb, hogy történik elmozdulás a női képviselők számában. A jelölt-orientált szavazási mechanizmushoz képest a duális és a párt alapú szavazás esetében is nagyobb a valószínűsége, hogy emelkedik a nők parlamenti aránya. Ez utóbbi között minimális eltérés van, a pártok javára. Pedig azt feltételeztem, hogy a duális szavazási struktúra kedvezőbb, mint a párt alapú.

4.2 A kvóták hatása a nők politikai részvételére az Európai Unió 28 parlamentjében

Azt láthatjuk a következő táblázatból, hogy nagyobb a valószínűsége annak, hogy nő a nők parlamenti aránya, ha az országokban törvényes kvótát alkalmaznak, önkéntes kvóta helyett.²⁹

Nők parlamenti aránya	Esély-Hányados	Standard Hiba
Törvényi kvóta	1.124818	1.399619
Nincs kvóta	1.465132	1.788457
Szankció	1.229667	1.483655

N=28

3. Táblázat: A nők parlamenti arányát magyarázó kvóta-változók,

Forrás: Saját adatbázis

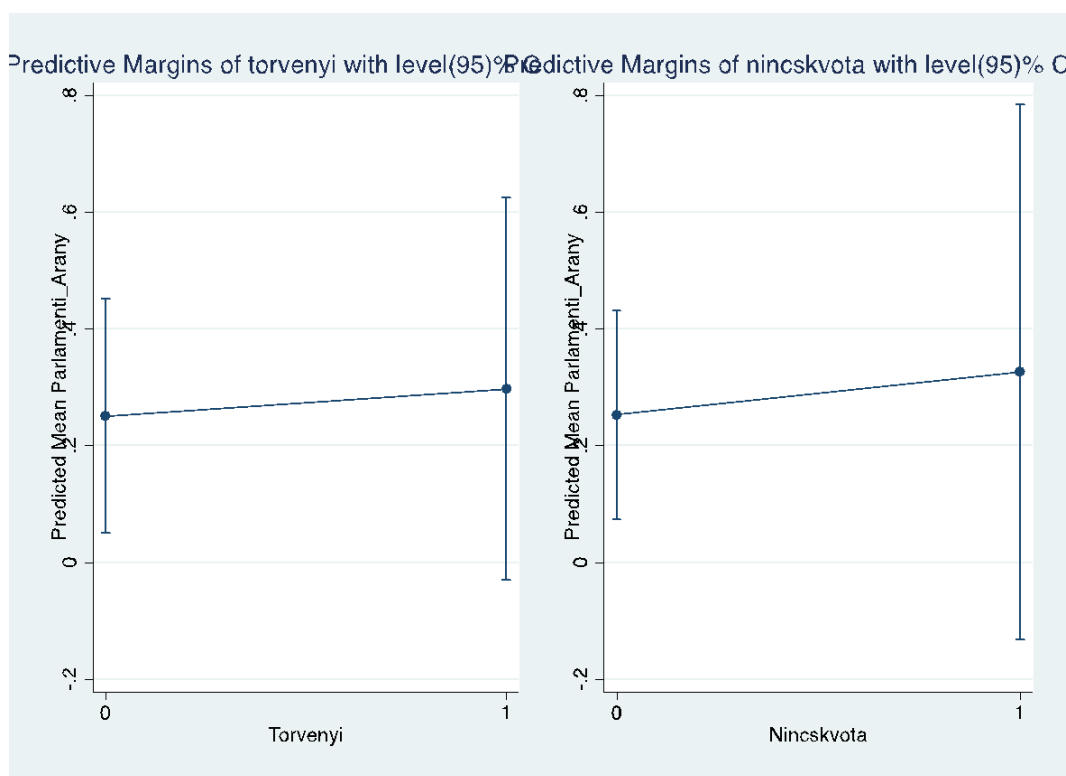
Az önkéntes kvóták használatához képest magasabb az esélye annak, hogy nő a parlamentben a nők aránya, amikor nem alkalmaznak kvótát. Ez a gyakorlatban inkább azt jelentheti, hogy nincs érdemi különbség az olyan országok között, ahol nem alkalmaznak kvótát és amelyekben van önkéntes kvóta. Illetőleg azt, hogy vannak olyan országok, ahol nincsen kvótaszabályozás és mégis nagyobb arányban vannak női képviselők a parlamentben, mint ahol van önkéntes kvóta. Például Finnországban nincsen semmilyen kvótaalkalmazás és mégis több mint 10%-al nagyobb a nők parlamenti aránya, mint Ausztriában, ahol pedig alkalmaznak önkéntes kvótát.³⁰ A szankció alkalmazása is növeli annak valószínűségét, hogy nő a nők parlamenti aránya. Érdekes információhoz juthatnánk, ha megvizsgálnánk egy

²⁹ A kvóta változó használatához mindenekelőtt az önkéntes kvótákat kihagytam és ők jelentették a referenciacsoportot. A törvényi kvóta és a kvóta nem használata ezért az önkéntes kvótákhoz való eltérést fogja mutatni.

³⁰ Finnországban a nők parlamenti aránya 43%, miközben Ausztriában 33,3%.

következő kutatás során, hogy mely szankciók befolyásolják a női képviselők számának emelkedését.

Az alábbi grafikonon a függőleges tengely a nők parlamenti arányát ábrázolja. Míg az első ábrán a vízszintes tengely a törvényi kvóta változót, addig a második ábrán ugyanez a nincs kvóta változót ábrázolja. A két magyarázó változó a nők parlamenti arányában bekövetkező növekedés valószínűségét illusztrálja. Az ábra nem tökéletes abból a szempontból, hogy nem veszi figyelembe a vízszintes tengelyen található változó mérési szintjét. Azzal is tisztában vagyok, hogy nem helyes, hogy összekötjük egy egyenessel a 0-t és az 1-et, mert elméletileg sem vehet fel a változó a két érték közötti értéket. Azonban úgy gondolom, hogy az ábra a számoknál jobban érzékelteti azokat a hatásokat, amelyek dolgozatomban relevánsak.

1. Ábra: Az önkéntes kvóták hatása a nők parlamenti aránya

Forrás: Saját adatbázis

Az első diagram azt mutatja, hogy ha önkéntesből törvényi kvótára váltunk, vagyis ha egy országban törvényi kvótát alkalmaznak, akkor várhatóan nő a nők parlamenti aránya. A fenti grafikonon található második ábra azonban azt mutatja, hogy az önkéntes kvótatípushoz képest akkor is nő a nők parlamenti aránya, ha egyáltalán nincs egy adott országban kvótaszabályozás.

Az előzetes várakozások szerint a kvóták megléte, függetlenül attól, hogy az önkéntes, törvényi vagy alkotmányos, önmagában garantálja a nők parlamenti arányának emelkedését. Azonban a két ábráról azt olvashatjuk le, hogy az önkéntes kvóta szerepe a nők parlamenti arányában nem túl jelentős és ezzel megcáfoltam a hipotézisemet. Véleményem szerint ennek egyik oka az lehet, hogy az önkéntes kvóták, hasonlóan az alkotmányban előírt “kvótákkal”, inkább tekinthetők olyan elveknek, amelyek a nemi esélyegyenlőséget kívánja megteremteni a politikai életben. Csakhogy nem tartalmaznak olyan szankciókat, amelyekkel valóban érvényesíthetők a kvótákban vállaltak.

Ezenfelül az tény, hogy csupán néhány párt használ önkéntes kvótát egy adott országban, nem változtatja meg drasztikusan a nők parlamenti arányát az országra nézve. Emiatt lehetséges, hogy a kvóta nem használata - a vizsgált EU 28 országot nézve – is jobb

női parlamenti arányt hozott ki. Magyarország egy nagyon jó példa ennek szemléltetésére, mivel a Magyar Szocialista Pártban (MSZP) elméletileg 20 százalékos kvóta található.³¹ Ennek ellenére, ha a párt parlamenti frakciójának összetételét alaposan szemügyre vesszük, láthatjuk, hogy az MSZP frakciójában a 2010-es országgyűlési választásokat követően mindössze 5 női képviselő kapott helyett, így a nők aránya a frakcióban 8,5 százalék volt.³² Jelenleg pedig mindössze 2 nő található az MSZP frakcióban. A párt elmarad a saját maga által vállalt önkéntes kvóta célkitűzéseiktől, mivel nincsen olyan intézmény, aki szankcionálná őket a kvóta be nem tartásáért.

Ugyanakkor, ha egy országban a pártok többsége alkalmaz nemi kvótát, még akkor is, ha önkéntesek, az növelheti a nők arányát a parlamentekben. Németország példáját tudom felhozni, ahol a három legjelentősebb párt (SPD, CDU, Die Grüne)³³ használ kvótát. Mivel ez egyfajta versengést szül köztük, emiatt a szankció hiánya ellenére is érdekelték a kvóták betartásában. A német politikai pártkvóták így sikeresek lettek abban a tekintetben, hogy a női képviseletet hatékonyan növeljék (Davidson-Schmich [2006]). Így az ország a többi európai uniós ország viszonylatában is magas női képviseleti arányokat mutat.

Az elemzésből kiderült, hogy ha átváltunk önkéntesből törvényi kvótára, akkor nő a nők parlamenti aránya. Ez azért lehetséges, mivel a törvényi kvóta valóban arra készíti a pártokat, hogy a választási törvények - kvótára vonatkozó – előírásainak megfelelő arányban vagy számban helyezzenek nőket a listájukra, illetve indítsanak női jelölteket. Hiszen ha nem tartják be ezeket a szabályokat, különböző büntetésekre számíthatnak, amelyek akár a lista elutasításával is járhatnak. A szakirodalom, illetve különböző példák alapján is a pénzbüntetésnél jobb ösztönző erőnek tartják a lista elutasítását. Franciaországban az országos parlamenti választások során pénzbírságot szabhatnak ki a kvótát nem alkalmazó pártokra, ugyanakkor ez nem tántorítja el a pártokat attól, hogy ne indítsanak ismét kevés női jelöltet. Miközben regionális szinten (önkormányzati választásokon) elutasíthatják a pártok listáit, ha azok a kvótaszabályokkal nincsenek összhangban. Azt mutatták az eddigi tapasztalatok, hogy ez növelte a pártok listáin a női jelöltek arányát, tehát motiváló erővel bírt ez a fajta szankció (Dahlerup-Freidenvall [2003]:13).

³¹ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=100>

³² http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_kpv.kepv_rip?P_CALL_MOD=KEPV_RIP_DATE_&P_CKL=39&P_DATUM=2010.05.21&P_PCS=4&P_BIZ=null&P_NEME=2&P_EGYENI=I&P_TERULETI=I&P_ORSZAGOS=I&P_MEZO=null&P_SORREND=null

³³ Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Christlich-Demokratische Union, Bündnis 90/Die Grünen

4.3 Az önkéntes kvóták hatása a nők részvételére az egyes parlamenti frakcióban

A vizsgált 28 európai uniós országban összesen 199 parlamenti frakció található jelenleg.³⁴ A következő (3.) táblázat azt mutatja, hogy ezek közül hány frakcióban³⁵ találhatóak önkéntes kvóta.

A nők aránya a parlament alsó házában

Kvóta megszegése jár-e szankcióval	Átlag	Szám	Szórás
Nincs	0,255	20	0,104
Van	0,290	8	0,094
Összes	0,265	28	0,101

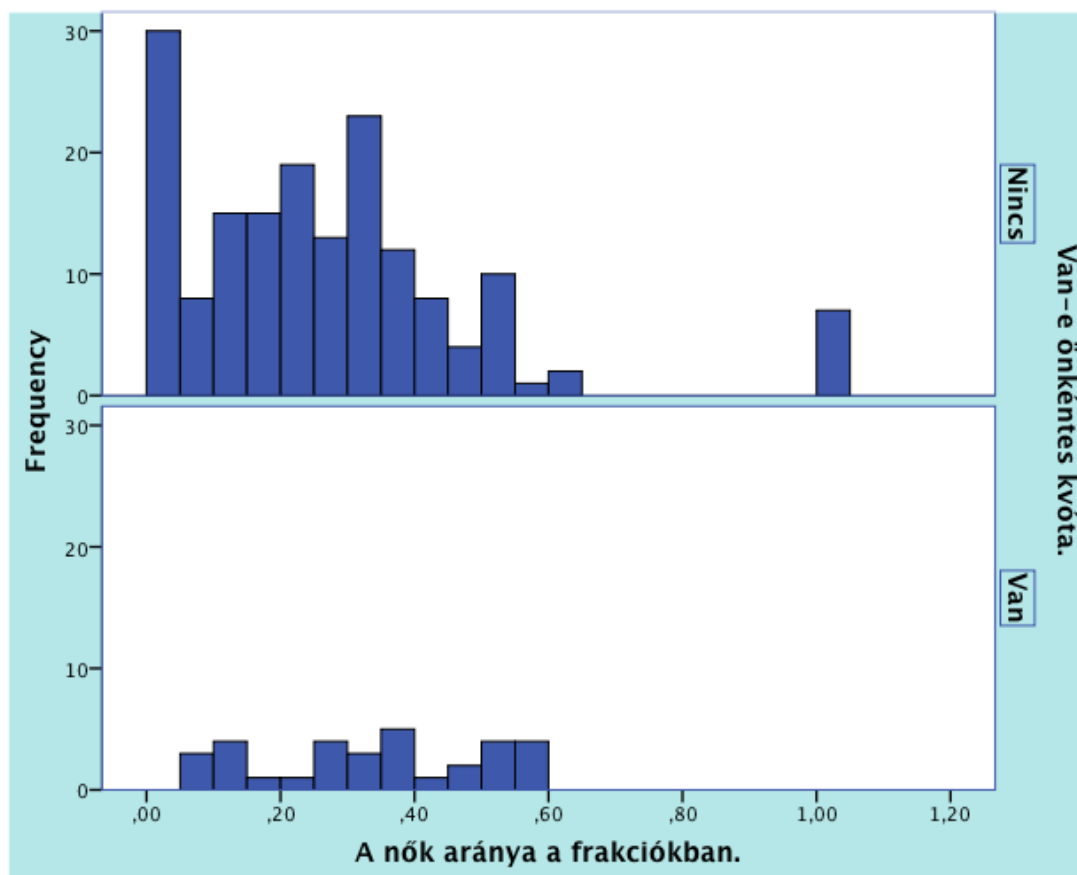
4. Táblázat: Önkéntes kvóták használata a parlamenti frakciókban

Forrás: Saját adatbázis

Ezek közül 167 parlamenti frakcióban egyáltalán nincs önkéntes kvótát használó párt és csupán 32 parlamenti frakció esetében beszélhetünk önkéntes kvótákról.

³⁴ Legutolsó országgyűlési választások után közvetlenül meg megalakult parlament. (Adatfelvétel: 2013. December-2014. Január)

³⁵ Frakció alatt a parlamentbe jutott pártokat értem. Az önkéntes kvótáknál pedig azokat a frakciókat, amelyeknél van olyan párt, amelyiknél található önkéntes kvóta.

2. Ábra: A nők frakciókban lévő aránya és az önkéntes kvóták kapcsolata

Forrás: Saját adatbázis

A fenti ábrán a vízszintes tengely a nők arányát mutatja, míg a függőleges tengely a gyakoriságot. Az ábra jól érzékelteti azt, hogy azokban a frakciókban, ahol nem alkalmaznak önkéntes kvótát, ott található a legtöbb olyan frakció, amelyben a legkevesebb a női képviselők aránya.

Ezenkívül a vízszintes tengelyen, az 1-es érték szolgál érdekes információval, ami azt ábrázolja, hogy vannak egyes frakciók, amelyekben csak női képviselő található. Ez jellemzően olyan kis frakciók, amelyek egyrészt nemzetiségi alapon kerültek be a parlamentbe, mint például Dániában az Inuit Ataqatigiit (Inuit Community) és Siumut (Forward), amelyek grönlandi pártok és egy-egy képviselőjük ül a dán parlamentben.³⁶ Ebbe a kategóriába sorolhatóak a következő párt: Egyesült Királyságban található Alliance Party of North Ireland (APNI). Másrészt kisebb olyan pártok, amelyek partikuláris érdekeket karolnak fel: brit Green party (GP), holland Partij voor de Dieren (PvdD, Party for the Animals), az ír People Before Profit Alliance (PBPA) és a litván Lietuvos Valstiečių Ir Zaliųjų Sąjunga

³⁶ <http://www.electionguide.org/>

(LVŽS, Lithuanian Peasant and Greens Union).³⁷

4.3.1 Pártcsaládok és a kvóta kapcsolata

Az alábbi táblázat azt mutatja, a vizsgált 199 parlamenti frakcióban a bal-jobb oldali skálán 76 pártot tudunk a baloldali pártcsoportba tenni, 42 pártot helyezhetünk, a helyezhetünk és 81 olyan párt van, amely a jobboldali pártcsaládba sorolható.

		Van-e önkéntes kvóta?		Összes
		Nincs	Van	
Milyen pártcsaládba sorolhatóak a parlamenti frakciók?	Baloldal	52	24	76
	Centrum	40	2	42
	Jobboldal	75	6	81
Összes		167	32	199

5. Táblázat: A pártcsaládok és az önkéntes kvóta használata

Forrás: Saját adatbázis

Azt látjuk, hogy a kvótát nem használó legtöbb frakció a jobboldali pártcsaládban található (167-ből 75). Ami azért figyelemkeltő, mivel a jobboldali és baloldali pártok száma nem sokban tér el a vizsgált populációban, tehát szinte ugyanolyan arányban kerültek be az egyes országok parlamentjébe a jobboldali és baloldali családhoz tartozó pártok. Ezenkívül, ami még érdekes, hogy a jobboldali és a centrum pártcsaládnál is elenyésző számú frakció használ önkéntes kvótát (7,4% és 5%). Míg a baloldali pártcsaládba tartozó pártok 32%-a rendelkezik valamilyen kvóta előírással. A centrumban lévő pártok esetében azt feltételeztem volna, hogy jóval több lesz azon pártok száma, amelyek használnak kvótát és valamelyest közelít a számuk a baloldali pártokhoz. Azonban arányaiban még a jobboldali pártoknál is kevesebb azon centрупártok száma, amelyiknél található kvóta. Ennek mélyebb okait érdekes lenne egy következő dolgozat során alaposabban megvizsgálni.

³⁷ <http://www.electionguide.org/>

A következő táblázat azt mutatja, hogy van szignifikáns kapcsolat a pártcsaládok átlagai között.

A nők aránya a frakciókban.	Szám	Átlag	Szórás	Standard Hiba
Baloldal	76	,3438	,24262	,02783
Centrum	42	,2890	,23028	,03553
Jobboldal	81	,1995	,14444	,01605
Összes	199	,2735	,21423	,01519

6. táblázat: A pártcsaládok és a parlamenti frakciók női arányának a kapcsolata

Forrás: Saját adatbázis³⁸

Azt láthatjuk, hogy átlagosan magasabb a nők aránya a baloldali pártcsaládoknál, mint a centripártokban, és a centripártokban, mint a jobboldali pártcsaládoknál. Tehát átlagosan a baloldali pártcsaládba tartozó parlamenti frakciónál a legmagasabb a nők aránya és átlagosan a jobboldali pártcsaládnál a legalacsonyabb a három kategóriában.

4.4 Összegzés

Az intézményi magyarázó változók közül először is a szavazási struktúrának a nők parlamenti arányára való hatását néztem meg. Azt láthattuk, hogy az előzetes várakozásokkal összhangban a preferencia szavazás esetén a legnagyobb a valószínűsége annak, hogy nő a nők parlamenti aránya. A szakirodalom ezt a szavazási mechanizmust tartja a legkedvezőbbnek a női képviselet javításának szempontjából. Ami némiképp meglepő volt, ugyanakkor látva az eredményeket érthető, hogy a jelölt-orientált és a párt alapú szavazás közül az utóbbi esetében nagyobb az esélye annak, hogy nő a nők parlamenti aránya. Véleményem szerint ennek az lehet egyik magyarázata, hogy a párt alapú szavazásnál a listára való bekerülés könnyebben megvalósítható a nők számára, mint az egyéni választókerületi helyre való jelöltállítás megnyerése a párton belül. Ugyan a listára való bekerülés is egy kényes párton belüli szelekció eredménye, azonban az egyéni választókerületekben az egyetlen képviselőjelölti hely megszerzése ennél is nagyobb akadályokat háríthat a nők elé.

A második intézményi változó, kvóta hatása is az előző várakozásokhoz képest más eredményeket hozott és megcáfolta a hipotézisem, mivel kiderült, hogy az önkéntes kvóták használata nem feltétlenül jár a nők parlamenti arányának a növekedésével. Azt feltételeztem, hogy önmagában a kvóták használata előmozdíthatja a női részvételt a politikában, azonban

³⁸ 4.3.1-es mellékletben a továbbiak.

ez nem így van, legalábbis az Európai Unió 28 országát nézve. Ebből adódóan önmagában az, hogy egyes országokban vannak önkéntes kvóták nem hoz egyértelműen áttörő eredményeket a női képviselet szempontjából. Sőt vannak olyan országok, ahol nem alkalmaznak kvótát és mégis jobb eredményeket tudnak felmutatni, mint azok, amelyekben van önkéntes kvóta.

Azt viszont jól láthattuk, hogy a törvényi kvóta valóban nagy magyarázó erővel bír, és annak használata növeli a nők parlamenti arányát. Ezzel összefügg a szankció változó magyarázó ereje is, mivel bebizonyítottam, hogy a szankció használata is a nők számának a növekedését eredményezi. A törvényi kvóták és a szankció használata között erőteljes a korreláció.

A pártcsaládokat és az önkéntes kvóta kapcsolatát vizsgálva, az előzetes feltételezéseknek megfelelő eredményeket láthattunk. A jobboldali pártok kevésbé használnak önkéntes kvótát saját pártjukban. Ezzel szemben a baloldali pártok egyharmada használ valamilyen – önmaguk által bevezetett – kvótaszabályozást. A centrumban elhelyezkedő pártok hoztak némiképp meglepő eredményeket, mivel az derült ki, hogy a centрупártok kevesebb, mint 5 százalékában található csak önkéntes kvóta. Kiderült az is, hogy a baloldali pártcsaládokba tartozó frakciónál a nők aránya magasabb, mint a centрупártoknál és a baloldali pártcsaládba tartozó pártoknál. Természetesen a két változó összefügghet egymással, mivel a baloldali pártok inkább bevezetnek be kvótát, mint a jobboldali pártcsaládok.

Konklúzió

Dolgozatom elején a következő kutatási kérdésre kerestem a választ: *melyek azok az intézményi változók, amelyek a leginkább befolyásolják a nők parlamentben elfoglalt arányát?*

Annak ellenére, hogy bizonyos irányzatok a gender-szakirodalomban elvetik az intézményközpontú magyarázókat és – inkább kulturális oldalról közelítik meg a női politikai esélyegyenlőség kérdését –, azt gondolom, mégis vannak olyan intézményi tényezők, amely komoly magyarázó erővel bírnak a női politikai részvételre. Ezek közé tehetőek a szavazási struktúrák és a kvóták.

Az első hipotézisemet részben sikeresen bebizonyítottam, miszerint a **preferenciális szavazás** használata a legkedvezőbb a női politikai részvételre. A kutatásból kiderült, hogy a jelölt-orientált szavazási struktúrához képest mindhárom másik mechanizmus (preferenciális, duális és párt alapú) esetében nagyobb a valószínűsége annak, hogy nő a nők parlamenti aránya. Azért gondolom csak részleges sikernek, mivel az elemzés során kiderült, hogy a duális és a párt alapú szavazási mechanizmus között ebből a szempontból nincsen lényeges különbség.

A kvóták bevezetésének és használatának gondolata az 1970-80-as évektől kezdve a mai napig vita tárgyát képezi a nemi egyenlőség kérdésében. Azonban a kvóták típusainak az eltérő következményei, a kvótákkal társuló különböző folyamatok (szankciók, listán való elhelyezésre vonatkozó előírások) ritkán merülnek fel ezen viták során. Azt gondolom, hogy dolgozatomban sikerült felhívnom a figyelmet ezeknek a hatásoknak a fontosságára és a hipotézisemet megerősítenem, miszerint a kvóták ezen egyéb folyamatok nélkül, önmagukban nem jelentenek hatékony eszközt. A kutatásból láthatóvá vált, hogy a **szankció megléte** növeli a nők parlamentbe jutásának esélyét.

Második hipotézisem kvótákkal kapcsolatos volt és azt feltételeztem, hogy a kvóták típusai nem lényegesek abból az aspektusból, hogy a nők politikai részvételére a kvóta használata – típustól függetlenül – pozitív hatással van. Azonban ezt sikerült megcáfolnom, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a **kvóták bevezetésénél korántsem mindegy, hogy pártkvótákat vagy jogi kvótákat használunk**. Az eredményességét tekintve kimutattam, hogy a jogi kvóták (alkotmányos és/vagy törvényi) használata jobban növeli a nők parlamenti arányát, mint az önkéntes pártkvóták. Illetőleg az is kiderült a dolgozatból, hogy az önkéntes kvóták használatához képest egyáltalán nem mutat rosszabb eredményeket a **kvóták nem**

használata, sőt akár bizonyos esetekben jobb kimenetele is lehet.

Néhány esetben láthattuk, hogy a kvóták átmeneti intézkedéseknek bizonyultak. Miután azokat az akadályokat elhárították, amelyek a női politikai életbe való belépés előtt álltak, megszüntették őket. Ezt abból a szempontból gondolom érdekesnek, hogy a kvóták bevezetésétől nem feltétlen kell óvakodni, hiszen ha nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, vagy éppen azért, mert beváltják, egyszerűen el lehet törölni a használatukat.

Végül elemeztem az önkéntes kvóták és a parlamenti frakciók viszonyában azt, hogy mely pártcsaládok használnak nagyobb számban kvótát. Az derült ki az előzetes feltételezésekkel összhangban, hogy inkább **a baloldali pártcsaládokba tartozó pártok vezettek be eddig kvótaszabályokat**. Ugyancsak kiderült, hogy a legtöbb kvótát nem alkalmazó parlamenti frakció a jobboldali pártcsaládból került ki. Illetve azt az általános nézetet is sikerült alátámasztanom, miszerint a baloldali pártok soraiban találjuk a legmagasabb női arányt, és a legalacsonyabb arányt a jobboldali pártcsaládnál.

Összességében elmondható, hogy a jogi kvóták bevezetése valóban növeli a nők arányát a parlamentekben és az egyes frakciókban. Emellett a kvótákkal együtt járó, megfelelő folyamatok kiválasztása elősegítheti a női politikai részvétel növekedését. Nem utolsósorban érdekes információval szolgálhat az a tény, hogy a választási rendszernek, azon belül is a szavazási struktúrának a megváltoztatásával befolyásolhatjuk a nők parlamenti arányát.

Irodalomjegyzék

Offline

B. Kelemen, Ida (2010): Női képviselők – Női képviselet?, MTA Politikai Tudományok Intézete, *Politikatudományi Szemle*, XIX/3. 83–103.,

Carey, J. M. and Shugart, M. S. (1995): Incentives to Cultivate a Personal Vote: a Rank Ordering of Electoral Formulas, *Electoral Studies*, 14:4, 417-439

Dahlerup, Drude – Freidenvall, Lenita (2003): Quotas as a “Fast Track” to Equal Political Representation for Women, Stockholm University, *Paper for APSA Annual Meeting*

Dahlreup, Drude (2005): Increasing Women's Political Representation: New Trends in Gender Quotas, in Ballington and Karam, eds. International IDEA: *Women in Parliament, Beyond Numbers*, 12, 141-153

Dahlreup, Drude (2006): What are the Effects of Electoral Gender Quotas? From studies of quota discourses to research on quota effects, *Paper for the International Political Science Association's World Congress* in Fukuoka

Davidson-Schmich, Louise K. (2006): Implementation of Political Party Gender Quotas (Evidence from the German Länder 1990-2000), *Party Politics*, 12:2, 211-232

Dezső Márta (1996): Arányosság és vegyes választási rendszerek, *Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép-Európában*, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet – Friedrich Ebert Alapítvány, Budapest

Downs, Anthony (1957): An Economic Theory of Democracy. New York: *Harper and Row*

Duflo, E. (2005): Why Political Representation?, *Journal of European Economics Association*, 3:(2-3), 668-678

Gallai, Sándor - Török, Gábor (2005): Politika és Politikatudomány, *Aula Kiadó*, Budapest

Hallók, Tamás (2010): A választási rendszer a részvétel szemszögéből, *Sectio Juridicaet Politica*, Miskolc, Tomus XXVIII., 209-228

Ilonszki, Gabriella (2007): Női kvóta Magyarországon – ha igen, akkor miért nem? In: Ilonszki Gabriella - Hámor Szilvia - Papp Zsófia - Juhász Borbála - Sáfrány Réka [2008] *A női kvóta Magyarországon. A 2007-es év vitája a politikai esélyegyenlőségről*; Budapest: Szociális és Munkaügyi Minisztérium

Kolinsky, Eva (1993): Party Change and Women's Representation in Unified Germany, in: *Joni Lovenduski – Pippa Norris: Gender and Party Politics*, Sage Publications, London, 113-146

Norris, Pippa (1985): Women's legislative participation in Western Europe, *West European Politics*, 8:4, 90-101

Norris, Pippa – Lovenduski, Joni (1995): Political Recruitment. Gender, Class and Race in the British Parliament, *Cambridge University Press*, Cambridge

Norris, Pippa (1999): Women's Representation and Electoral Systems, In: Richard Rose (ed), *Encyclopedia of Electoral Systems*, Washington DC, CQ Press

Norris, Pippa (2003): Electoral Engineering: Voting Choices and Political Behaviour, *Cambridge University Press*, Cambridge

Norris, Pippa - Krook, Mona Lena (2011): Gender Equality in Elected Office: A Six-Step Action Plan, *Harvard University and Washington University*, St. Louis

Papke, Leslie E. - Wooldridge, Jeffrey M. (1996): Econometric Methods for Fractional Response Variables with an Application to 401 (K) Plan Participation Rates, *Journal of Applied Econometrics*, 11, 619-632

Papp, Zsófia (2013): Legislators' constituency orientation under party-centred electoral rules. Evidence from Hungary, *Institute of Political Science*, Budapest

Pitkin, Hanna (1967), The Concept of Representation, *University of California Press*, Berkeley

Online

International Foundation for Electoral Systems: Election Guide - Democracy Assistance & Election News: <http://www.electionguide.org/elections/>,. letöltve 2014. 03. 18

Európai Parlament hivatalos oldala: Role of Political Parties in Female Political Representation, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/femm/w10/3_en.htm, letöltve 2014. 03. 22

Farrel, David M. – McAllister, Ian (2003): Voter Satisfaction and Electoral Systems: Does Preferential. Voting in Candidate-Centred Systems Make a Difference?, Paper presented at the e 2003 annual meetings of the American Political Science Association, <http://politicsir.cass.anu.edu.au/staff/mcallister/pubs/Votersatis.pdf>

GeoHive: http://www.geohive.com/earth/pop_gender.aspx, 2014. március 22

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA): Stockholm University and Inter-Parliamentary Union, <http://www.quotaproject.org>, letöltve 2013. december 26

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA): <http://www.idea.int/gender/>, letöltve 2013. december 26

Inter-Parliamentary-Union: Women in National Parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, letöltve 2013. december 21

Inter-Parliamentary-Union: PARLINE Database on National Parliaments, <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>, letöltve 2014. február 19

Lehet Más a Politika Hivatalos Oldala: <http://lehetmas.hu/>, letöltve 2014. Március 19

Magyar Országgyűlés hivatalos oldala, <http://www.parlament.hu/>, letöltve 2014. március 2.

Manifesto Research Group/Comparative Manifestos Project (MRG/CMP): <https://manifesto-project.wzb.eu/>, letöltve március 2

Nordsieck, Wolfram: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, letöltve 2014. március 2

Norris, Pippa (2002): Ballot structures and legislative behavior, “Exporting Congress? The Influence of the U.S. Congress on World Legislatures”, Jack D. Gordon Institute for Public Policy and Citizenship Studies, Florida International University, University Park Campus, Miami, Florida December 6-7, 2002, <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/Miami%20FUI%20Ballot%20Structure%20&%20Legislative%20Behavior.pdf>, letöltve 2014. március 3

Norwegian Social Science Data Services (NSD): European Election Database, http://www.nsd.uib.no/european_election_database/, letöltve 2014. március 3

O’Brien, Diana Z. (2013): Women, Parties, and Politics: A Party-Based Theory of Substantive Representation, for *the Western Political Science Association Annual Meeting*, Los Angeles, O’Brien, <http://www-bcf.usc.edu/~dzobrien/ManifestoWebsite.pdf>, letöltve 2014. március 19

Fortin-Rittberger, Jessica – Rittberger, Berthold (2013): Do Electoral Rules Matter? Explaining National Differences in Women’s Representation in the European Parliament, Prepared for presentation at the European Union Studies Association, Baltimore, 8-11 May, 2013 http://euce.org/eusa/2013/papers/10e_fortin-rittberger.pdf, letöltve 2014. március 3

Függelék

A 3. Fejezethez tartozó függelékek

A 3.2-es alfejezethez tartozó függelék – Az Európai Unió 28 országának parlamenti választási eredményei és a nők aránya a parlamentekben

Ország	Választások	Nők aránya ³⁹	Nők aránya ⁴⁰	Ország	Választások	Nők aránya1	Nők aránya2
Ausztria	2013	33,30%	32,20%	Lengyelország	2011	23,30%	22,30%
Belgium	2010	39,30%	42,30%	Lettország	2011	25%	25%
Bulgária	2013	25%	25%	Litvánia	2012	24%	24%
Ciprus	2011	11%	13%	Luxemburg	2013	28,30%	28,30%
Csehország	2013	19,30%	20,00%	Magyarország	2010	9,10%	9,30%
Dánia	2011	39,10%	38,00%	Málta	2013	15%	15%
Egyesült Királyság	2010	22%	23%	Németország	2013	36,50%	36,50%
Észtország	2011	20%	21%	Olaszország	2013	31,4	31,30%
Finnország	2011	43%	43%	Portugália	2011	27%	29%
Franciaország	2012	26,20%	26,20%	Románia	2012	13,40%	14,00%
Görögország	2012	21%	21%	Spanyolország	2011	40%	39%
Hollandia	2012	39%	38%	Svédország	2010	45%	44%
Horvátország	2011	19,90%	23,80%	Szlovákia	2012	18,70%	18,00%
Írország	2011	15,10%	16,00%	Szlovénia	2011	32,20%	34,40%

³⁹ Nők arány az egyes parlamentekben közvetlenül a választások után.

⁴⁰ Nők aránya az egyes parlamentekben, az adatfelvétel időpontjában – 2013. dec. – 2014. jan.

A 4. Fejezethez tartozó függelékek

A 4.1-es alfejezethez tartozó függelék - A szavazási struktúrák használata az egyes országokban.

Ország	Szavazati struktúra ⁴¹	Ország	Szavazati struktúra
Ausztria	Preferenciális szavazás	Lengyelország	Preferenciális szavazás
Belgium	Párt alapú szavazás	Lettország	Preferenciális szavazás
Bulgária	Párt alapú szavazás	Litvánia	Duális szavazás
Ciprus	Preferenciális szavazás	Luxemburg	Preferenciális szavazás
Csehország	Preferenciális szavazás	Magyarország	Duális szavazás
Dánia	Preferenciális szavazás	Málta	Preferenciális szavazás
Egyesült Királyság	Jelölt-orientált szavazás	Németország	Duális szavazás
Észtország	Jelölt-orientált szavazás	Olaszország	Preferenciális szavazás
Finnország	Preferenciális szavazás	Portugália	Párt alapú szavazás
Franciaország	Jelölt-orientált szavazás	Románia	Párt alapú szavazás
Görögország	Preferenciális szavazás	Spanyolország	Párt alapú szavazás
Hollandia	Preferenciális szavazás	Svédország	Preferenciális szavazás
Horvátország	Párt alapú szavazás	Szlovákia	Preferenciális szavazás
Írország	Preferenciális szavazás	Szlovénia	Preferenciális szavazás

⁴¹ 'Ballot structure'

A 4.2-es fejezethez tartozó 1. függelék – Az országok milyen kvótákat alkalmaznak

Ország	Kvóta	Kvótatípus1	Kvótatípus2	Ország	Kvóta	Kvótatípus1	Kvótatípus2
Ausztria	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Lengyelország	Van	Törvényi	Törvényi
Belgium	Van	Törvényi	Törvényi	Lettország	Nincs	Nincs	Nincs
Bulgária	Nincs	Nincs	Nincs	Litvánia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Ciprus	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Luxemburg	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Csehország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Magyarország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Dánia	Nincs	Nincs	Nincs	Málta	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Egyesült Királyság	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Németország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Észtország	Nincs	Nincs	Nincs	Olaszország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi Alkotmányos	Törvényi
Finnország	Nincs	Nincs	Nincs	Portugália	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi	Törvényi
Franciaország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi Alkotmányos	Törvényi	Románia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Görögország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi Alkotmányos	Törvényi	Spanyolország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi	Törvényi
Hollandia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Svédország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Törvényi
Horvátország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Szlovákia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Írország	Van	Törvényi	Törvényi	Szlovénia	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi	Törvényi

A 4.2-es alfejezethez tartozó 2.függelék – A kvótákkal együtt megjelenő szankciók és rangsor ,policy‘ alkalmazása

Ország	Szankció	Szankció típusa	Rangsor ,policy‘	Ország	Szankció	Szankció típusa	Rangsor ,policy‘
Ausztria	Nincs	Nincs	Nincs	Lengyelország	Van	Lista elutasítása	Van
Belgium	Van	Lista elutasítása	Van	Lettország	Nincs	Nincs	Nincs
Bulgária	Nincs	Nincs	Nincs	Litvánia	Nincs	Nincs	Nincs
Ciprus	Nincs	Nincs	Nincs	Luxemburg	Nincs	Nincs	Nincs
Csehország	Van	Lista elutasítása	Nincs	Magyarország	Nincs	Nincs	Nincs
Dánia	Nincs	Nincs	Nincs	Málta	Nincs	Nincs	Nincs
Egyesült Királyság	Nincs	Nincs	Van	Németország	Van	Lista elutasítása	Nincs
Észtország	Nincs	Nincs	Nincs	Olaszország	Nincs	Nincs	Van
Finnország	Nincs	Nincs	Nincs	Portugália	Nincs	Nincs	Van
Franciaország	Van	Pénzbírság	Van	Románia	Nincs	Nincs	Nincs
Görögország	Nincs	Nincs	Nincs	Spanyolország	Van	Lista elutasítása	Van
Hollandia	Nincs	Nincs	Van	Svédország	Nincs	Nincs	Van
Horvátország	Nincs	Pénzbírság	Nincs	Szlovákia	Nincs	Nincs	Nincs
Írország	Van	Pénzbírság	Nincs	Szlovénia	Van	Lista elutasítása	Nincs